

Matky samoživitelky v kontextu sociální práce

Bakalářská práce

Studijní program:

B7508 Sociální práce

Studijní obor:

Sociální práce a penitenciární péče

Autor práce:

Hana Laskajová

Vedoucí práce:

PhDr. Kateřina Thelenová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Matky samoživitelky v kontextu sociální práce

Jméno a příjmení: Hana Laskajová
Osobní číslo: P17000446
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální práce a penitenciární péče
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: 2018/2019

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat matky samoživitelky jako subjekty a objekty sociální práce.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Rozhovory.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., 2001. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., 1994. Děti, rodina a stres: [Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]. Praha: Galén. ISBN 80-85824-06-X.
- MATOUŠEK, O., 2003. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: SLON. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O., 2016. Slovník sociální práce. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1154-9.
- PETROVÁ, I., 1997. Neúplné rodiny v současných společenských podmínkách. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-238-1198-3.

Vedoucí práce:

PhDr. Kateřina Thelenová, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

3. dubna 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. dubna 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

13. července 2020

Hana Laskajová

Poděkování

Děkuji PhDr. Kateřině Thelenové, Ph.D. za cenné odborné rady a laskavou podporu při vedení mé bakalářské práce. Moje poděkování patří také rodině, především rodičům a dětem i mým přátelům za trpělivost, pochopení a povzbuzování po celou dobu mého studia. V neposlední řadě děkuji respondentkám průzkumu za jejich čas a ochotu.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje současné problematice neúplných rodin a to konkrétně ženám, matkám samoživitelkám. Cílem práce je charakterizovat matky samoživitelky, popsat jejich současnou životní a finanční situaci, využívání sociální podpory i jiné formy pomoci, zmapovat základní problémy s nimiž se potýkají. Práce je rozdělena na dvě části, v první jsou teoreticky ukotvena témata a termíny týkající se matek samoživitelek a neúplných rodin. V praktické části je realizován průzkum prostřednictvím rozhovorů se třemi respondentkami, matkami samoživitelkami.

Klíčová slova: Matka samoživitelka, neúplná rodina, životní situace, sociální opora, pomoc, péče o dítě

Annotation

This bachelor's thesis deals with the current issue of single-parent families, especially single mothers. The aim of the work is to characterize single mothers, describe their current life and financial situation, the use of social support and other forms of help, it maps fundamental problems they have to face every day. The thesis is divided into two parts. The first theoretical part includes topics and terms related to single mothers and single-parent families. In the practical part, a survey is conducted through interviews with three respondents – three single mothers.

Key Words: Single mother, single-parent family, life situation, social support, help, childcare

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 ŽENA – MATKA SAMOŽIVITELKA.....	12
1.1 Definice pojmu matka samoživitelka.....	12
<i>1.1.1 Legislativa týkající se matek samoživitelek.....</i>	<i>14</i>
1.2 Rodina jakožto základní stavební jednotka.....	16
<i>1.2.1 Funkce rodiny.....</i>	<i>16</i>
<i>1.2.2 Varianty uspořádání rodiny.....</i>	<i>17</i>
1.3 Finanční situace matek samoživitelek.....	20
<i>1.3.1 Feminizace chudoby.....</i>	<i>20</i>
<i>1.3.2 Výživné na děti.....</i>	<i>23</i>
2 SAMOŽIVITELKA JAKO OBJEKT SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	26
2.1 Systém státní sociální podpory.....	26
<i>2.1.1 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.....</i>	<i>28</i>
<i>2.1.2 Porodné.....</i>	<i>28</i>
<i>2.1.3 Mateřská neboli peněžité pomoc v mateřství.....</i>	<i>29</i>
<i>2.1.4 Rodičovský příspěvek.....</i>	<i>29</i>
<i>2.1.5 Přídavek na dítě.....</i>	<i>30</i>
<i>2.1.6 Příspěvek na bydlení.....</i>	<i>31</i>
<i>2.1.7 Další příspěvky.....</i>	<i>32</i>
2.2 Systém pomoci v hmotné nouzi.....	33
<i>2.2.1 Příspěvek na živobytí.....</i>	<i>33</i>
<i>2.2.2 Doplatek na bydlení.....</i>	<i>34</i>
<i>2.2.3 Mimořádná okamžitá pomoc.....</i>	<i>34</i>
2.3 Pomoc s bydlením v krizové situaci.....	35
2.4 Pomáhající organizace.....	36
3 MATKY SAMOŽIVITELKY V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	40
3.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky.....	40
3.2 Metodika.....	40
<i>3.2.1 Průzkumný soubor – informantky.....</i>	<i>42</i>
<i>3.2.2 Limity průzkumu.....</i>	<i>43</i>

3.3 Interpretace a analýza rozhovorů.....	44
3.3.1 <i>Bydlení.....</i>	44
3.3.2 <i>Práce.....</i>	46
3.3.3 <i>Výživné.....</i>	48
3.3.4 <i>Sociální dávky.....</i>	50
3.3.5 <i>Další pomoc.....</i>	52
3.4 Vyhodnocení průzkumných otázek.....	54
3.5 Diskuse.....	57
3.6 Navrhovaná opatření/řešení.....	58
4 ZÁVĚR.....	61
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Rodina s dětmi tvoří základní pilíře státu. Ne vždy se však lidské osudy ubírají směrem, kdy je možné klasické schéma rodiny zachovat či vůbec vybudovat. Lidský život je plný nečekaných zvratů a životních událostí, přičemž stačí málo a tradiční rodina se může rozpadnout. Zpravidla pak děti v těchto situacích zůstávají s matkou - samoživitelkou, která se tak ocitla na výchovu svých dětí sama. Část z nich je rozvedená, některé jsou svobodné, jiné se do této situace dostaly z důvodu úmrtí partnera. Pro všechny je to však cesta více či méně obtížná a mnohdy krkolomná.

A právě tomuto tématu se bude věnovat předložené bakalářská práce. Jde o téma velmi aktuální, v České republice se jedná o fenomén posledních několika let a počet matek samoživitelek výrazně stoupá. Důvody, proč tento stav nastal, jsou především změny v naší společnosti. Ještě v minulém století byl velký počet uzavřených manželství, nesezdaná soužití byla výjimkou a počet rozvodů byl v porovnání s dnešní dobou výrazně nižší. Počet dětí narozených mimo manželství tak byl o poznání menší a svobodných matek mnohem méně. Celkově jde o rizikovou společenskou skupinu výrazně ohroženou chudobou, a tím i sociálním vyloučením. Tato životní situace je pro popisovanou část neúplných rodin velmi nepříznivou a ovlivňuje jak samotné ženy, tak i jejich děti, na které většinou působí značně negativně.

Cílem předložené práce je charakterizovat matky samoživitelky jako subjekty a objekty sociální práce, popsat jejich nastalou životní situaci, důvody jejího vzniku, úskalí výchovy dětí jedním rodičem, v tomto případě matkou, a přiblížit problémy, se kterými se samoživitelky potýkají. Pozornost bude též věnována tomu, zda tato skupina využívá pomoc ze strany jiných, tedy ze strany státu či neziskových organizací, a pokud ano, jakou pomoc konkrétně využívá.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části, rozdělené do dvou kapitol, budou předloženy základní terminologické pojmy problematiky. První kapitola se věnuje ženě - matce samoživitelce, je podána definice termínu a přehled legislativních opatření týkajících se matek samoživitelek. Dále je pozornost věnována rodině jakožto základní stavební jednotce, jejím funkcím a také

variantám rodinného uspořádání. Třetí podkapitola se soustředí na finanční situace matek samoživitelek s přihlédnutím na feminizaci chudoby a platby výživného na děti. Druhá kapitola práce se zabývá matkou samoživitelkou jakožto objektem sociální práce. Popsán je systém státní sociální podpory, tedy vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, porodné, peněžité pomoci v mateřství, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a další, a také systém pomoci v hmotné nouzi, kam náleží příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádní okamžitá pomoc. Podkapitola je věnována i pomoci s bydlením v krizové situaci a pomáhajícím organizacím. V praktické části pak bude provedeno kvalitativní empirické šetření prostřednictvím rozhovorů s vybranými matkami samoživitelkami. Šlo konkrétně o zjištění, zda matky samoživitelky svůj život zvládají za pomoci vlastních sil, rodiny a přátel, nebo se neobejdou bez pomoci z oblasti sociální práce, přičemž pozornost byla zaměřena i na to, co by jim případně v jejich životě pomohlo.

Při zpracovávání této práce bylo vycházeno především z dostupné literatury a internetových zdrojů. Ke zpracování teoretické části bylo využito české literatury popisující terminologická východiska, přičemž definice jsou v čase víceméně neměnné. Při zpracovávání statistických údajů se objevují problémy s jejich aktuálností, statistiky bohaté na data jsou dostupné zejména pro období let 2013 až 2015, a to v souvislosti především s probíhajícími výzkumy v této době.

Práce si klade za úkol poskytnout základní přehled o tématice matek samoživitelek a také by měla sloužit jako informační zdroj pro pracovníky oboru sociální práce, kterým tak přiblíží realitu matek samoživitelek.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽENA – MATKA SAMOŽIVITELKA

1.1 Definice pojmu matka samoživitelka

Matka samoživitelka je termínem označujícím ženu, která žije sama bez muže a sama i pečuje o nezletilé dítě, případně několik dětí. Může se jednat jak o svobodnou, neprovdanou matku, tak rozvedenou nebo ovdovělou ženu či ženu osamělou z jiných důvodů. Dříve často užívaný termín svobodná matka nahradil dnes také obecný pojem osaměle žijící rodič, jelikož není neobvyklé, že samoživiteli jsou v dnešní době jak ženy, tak i muži.

Definici rodiče samoživitele, respektive osamělé osoby podává i česká legislativa, a to konkrétně v ustanovení § 350 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění, kde je uvedeno, že *osamělými jsou neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy i muži osamělí z jiných vážných důvodů, pokud nežijí s druhem, eventuálně s družkou nebo s partnerem.*

Specificky osamělého rodiče pak definuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, který v ustanovení § 7 odst. 7 říká, že osamělým rodičem je ten rodič, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem, přičemž za osamělého rodiče se nepovažuje rodič, který žije v registrovaném partnerství.

Tito samoživitelé, v našem případě samoživitelky, pečují o nezaopatřené dítě či děti, které jsou legislativně vymezeny v ustanovení § 11 téhož zákona, a to takto:

„(1) Za nezaopatřené dítě se pro účely tohoto zákona považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže

a) se soustavně připravuje na budoucí povolání (§ 12 až 15), nebo

b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo

c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Posuzování zdravotního stavu pro účely tohoto

zákonu upravuje zákon upravující organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

(2) Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

(3) Za nezaopatřené dítě nelze však považovat dítě, které je poživatelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně.“

Důvody, které vedly ženu k tomu stát se samoživitelkou, jsou velice různé. Může jimi být rozvod či rozpad partnerství, mimomanželská plodnost, smrt partnera/manžela, ale i specifické důvody, jako je například pobyt ve vězení anebo svobodné rozhodnutí ženy stát se samoživitelkou a vychovávat dítě či děti bez jejich otce, bez partnera.

V případě, že jeden z partnerů v nesezdaném svazku odejde z domácnosti, řeší se soudně pouze úprava výchovy a výživy ke společným dětem (tzv. výživné/alimenty, viz dále), případně rozdělení majetku. Pro partnery bývá ukončení tohoto vztahu jednodušší, jelikož k sobě nejsou vázáni žádným právním svazkem a může to být i jedním z důvodů, proč je uzavíráno méně manželství než dříve. Pokud byli žena s mužem ve stavu manželském, dochází k rozvodu, což je právní úkon, kterým dochází k ukončení manželství. Tím zanikají práva i povinnosti, jež k sobě oba manželé měli, ale nezanikají jejich povinnosti vůči svým nezletilým dětem, a již v době rozvodu musí být vymezen budoucí vztah rodičů k dítěti či dětem, neboť v ustanovení § 755 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, je uvedeno, že v případě, že manželé mají nezletilé dítě, které není plně svéprávné, manželství nebude soudem rozvedeno dříve, než bude rozhodnuto o poměrech dítěte po rozvodu manželů.

Statisticky nejvýznamnější příčinou získání statusu matky samoživitelky je mimomanželská plodnost, avšak je třeba zohlednit skutečnost, že ženy mohou tento status získat pouze formálně, nejde vždy o osamělé mateřství (Hasmanová Marhánková 2011, s. 4).

Skupinu samoživitelek, i když v podstatně menším množství, doplňují také ženy ovdovělé. Ačkoliv do minulého století šlo o nejčastější důvod samoživitelství, dnes jde

o marginální procento případů (Hasmanová Marhánková 2011, s. 4). Tato nepříjemná událost, kdy partner a otec dětí zemře, může přivést celou rodinu do ekonomických a tím zároveň do existenčních potíží. Navíc může některé členy rodiny i psychicky poznamenat, a to i na hodně dlouhou dobu.

Jen okrajově se zmiňme o otcích – samoživitelích, neboť jim tato práce věnována není. Jejich situace se zpravidla odlišuje od situace matek samoživitelek, protože jejich postavení trhu práce, výše příjmu i bariér, kterým v zaměstnání čelí, jsou odlišná od postavení žen (Hasmanová Marhánková 2011, s. 4).

1.1.1 Legislativa týkající se matek samoživitelek

Matek samoživitelek se týká poměrně široké spektrum zákonů, ty, které se jich přímo týkají, jim poskytují nějakou výhodu, finanční nebo věcnou pomoc, speciální službu či úlevu.

Základními dokumenty, které se problematiky dotýkají, jsou:

- **Ústava České republiky** – nejvyšší a základní zákon České republiky, všechny ostatní zákonné normy musí být s Ústavou v souladu (Poslanecké sněmovna Parlamentu České republiky, 1992).
- **Listina základních práva svobod** – je součástí ústavního pořádku České republiky a definuje práva a povinnosti obyvatel státu. Upravuje mimo jiné lidská a politická práva, práva sociální, kulturní i právo na soudní a jinou právní ochranu. Hlava druhá, oddíl 1. se věnuje tematice ohrožených dětí, hlava čtvrtá pak hospodářským, sociálním a kulturním právům, zejména pak právu získávání prostředků na životní potřebu, rodičovství, děti mají právo na péči a výchovu atd. Listina také deklaruje povinnost státu pomáhat rodinám v obtížných životních situacích, a to v takovém rozsahu, aby rodiny byly schopny vykonávat své základní funkce, zejména pak péči o děti (Poslanecké sněmovna Parlamentu České republiky, 1992a).
- **Všeobecná deklarace lidských práv** – tento dokument již od roku 1948 formuluje práva a svobody náležející každé lidské bytosti. Základem je ochrana lidských práv, dále je mimo jiné nástrojem v boji proti útlaku a snižování lidské

důstojnosti. V průběhu let byla rozšiřována i o ochranu žen, dětí i dalších ohrožených skupin (OSN, 2015).

- **Úmluva o právech dítěte** – je mezinárodní smlouvou, která stanovuje občanská, ekonomická, sociální i kulturní práva dětí. Chrání a upravuje práva dítěte i v oblastech výchovy, vzdělání, rodinného života, právo na zajištění ochrany a pomoci poskytované státem, právo na životní úroveň potřebnou pro jeho rozvoj i právo na svobodu projevu. Dle úmluvy musí být zájem dítěte tím hlavním hlediskem, a to ať již ze strany veřejných či soukromých orgánů, soudů apod. Úmluva rovněž deklaruje pomoc státu dítěti a rodině (OSN, 2015a).

V platnosti je také zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, jehož hlavním cílem je zajišťování zájmu a blaha dítěte, jde zejména o ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Dále platí zákon č. 108/ 2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, který upravuje podmínky poskytování pomoci lidem v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb, konkrétně například o azylových domech, domech na půl cesty, krizové pomoci, kontaktních centrech, sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi atd.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění, se týká umístování dětí do ústavní výchovy, v souvislosti s tématem bakalářské práce se jedná o nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

Další legislativní dokumenty týkající z větší míry matek samoživitelek, byly v nedávné době zrušeny a nahrazeny takřka výhradně občanským zákoníkem, jednalo se zejména o tyto předpisy:

- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění,
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v platném znění.

1.2 Rodina jakožto základní stavební jednotka

Rodina je považována za nejdůležitější stavební jednotku každé společnosti a intuitivně je obecně známo, co je pod tímto termínem chápáno. Česká legislativa definuje rodinu pouze okrajově, a to pouze pro účely příslušných zákonů, například v ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění, v ustanovení § 187 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění, a také v ustanovení § 8a odst. 6 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění. Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění, platný od roku 2014, pouze v ustanovení § 3 odst. 2 písm. b stanoví, že rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany.

Podle Matouška (2008, s. 177) je rodina definována jako skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků, kterými mohou být např. sňatek či adopce, ale i skupina lidí, která k sobě chová vzájemnou náklonnost. V určité fázi svého vývoje většinou klasická rodina sdílí společnou domácnost a jejími členy jsou matka, otec a dítě, případně několik dětí. K tradičním funkcím rodiny vždy patřila výchova a vzdělávání dětí, emocionální podpora i ekonomické zajištění po určitou část života. Současná ideální podoba rodiny počítá s rovnocenným postavením mužů a žen, s jejich kooperací při výchově dětí, vedení domácnosti i s obstaráváním prostředků pro život rodiny (Matoušek, Pazlarová 2010, s. 95).

1.2.1 Funkce rodiny

Ačkoliv rodina může mít v lidské sociální síti různé postavení, různé rozložení rolí i moci a různou formu, základní funkce univerzální lidské rodiny jsou vesměs všechny stejné. Jde o funkce:

1. reprodukční – rodina zůstává základní jednotkou plození nové generace,
2. hospodářská – musí se v rodině hospodařit, vést domácnost, vyrábět,
3. emocionální – rodina poskytuje všem svým členům emoční uspokojení,
4. socializační – rodina uvádí dítě rozhodujícím způsobem do lidské společnosti (Langmeier, Krejčová 2006, s. 183).

Základními činnostmi rodiny je dle Krause et al. (2001, s. 79–80) zabezpečit všechny členy především hmotně, pečovat o jejich zdraví i výživu a nastavit kulturní návyky. Rodina je první sociální skupinou, kde se děti učí, jak si osvojit základní návyky a běžné způsoby chování ve společnosti, jedná se o socializačně-výchovnou funkci, dalšími neméně důležitými jsou ekonomická a emocionální, v neposlední řadě pak reprodukční funkce. Děti v rodině přijímají nejrůznější informace, které zpracovávají se svými biologickými a psychickými potřebami i se svými zkušenostmi. Utváří se jejich hodnotová orientace a jejich hlavními vzory jsou především rodiče, ale i starší sourozenci. Proces socializace v rodině probíhá působením všech členů rodiny navzájem, nejvíce však na děti, dochází k jejich osobnostnímu a sociálnímu rozvoji, a to jak v negativním, tak i pozitivním smyslu. To, v jakém sociálním prostředí děti vyrůstají a jaké návyky a názory přebírají, má zásadní vliv na chování a jednání v jejich dalším životě.

Funkce rodiny se však, stejně jako celá naše společnost, vyvíjí. Podle Matějčka (2017, s. 38) dnešní rodina ztratila řadu svých funkcí, které ji dříve držely pohromadě do jisté míry nezávisle na citovém poutu, a to kupříkladu funkci ochrannou, výrobní nebo vzdělávací. Dnes jsou rozhodující především dvě funkce, a to zajišťovat citové zázemí všem členům rodiny a připravit děti pro život ve společnosti. Ke zdravému vývoji osobnosti dítěte nezbytně potřebuje uspokojení základních psychických potřeb – učení, identity, jistoty, životní perspektivy. A to, jak dodává, *dítěti může zaručit nejlépe prostředí trvalých vřelých citových vztahů, jaké za normálních okolností poskytuje právě rodina (Matějček 2017, s. 38).*

1.2.2 Varianty uspořádání rodiny

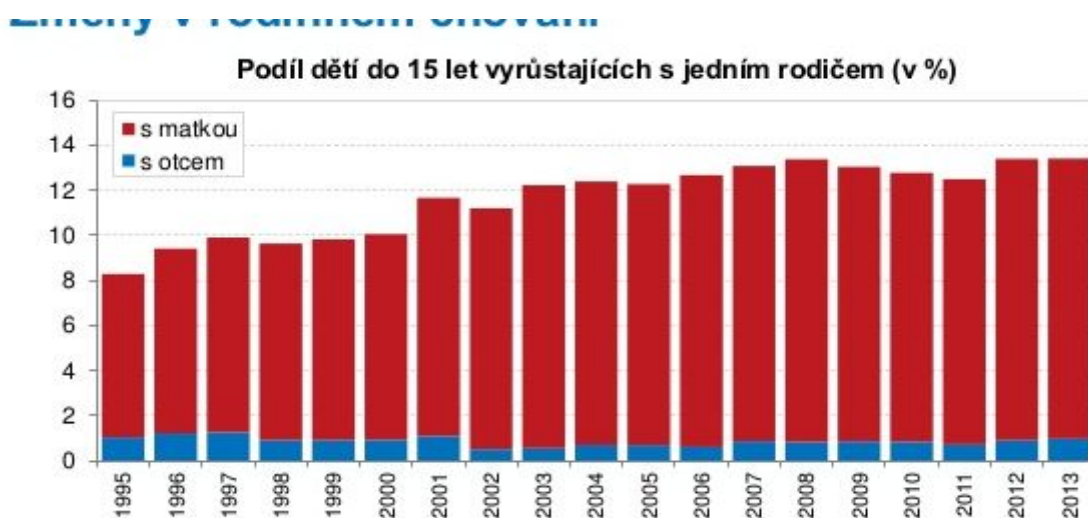
Charakteristickým znakem rodiny a společenskou normou pro společný život partnerů bylo ještě ve 20. století uzavření manželství (Kraus et al. 2001, s. 78). Moderní rodinu tvořil především sezdaný pár rodičů s dítětem či několika dětmi. Dřívější společenské normy kladené na lidi už zdaleka neplatí, neboť podmínkou pro založení rodiny není manželství, oba rodiče, ale ani rodiče opačného pohlaví, u kterých není výjimkou např. společná výchova dítěte či dětí jednoho z nich.

Úplná rodina bývá tvořena mužem a ženou v manželském nebo partnerském svazku a jejich dítětem, případně několika dětmi. Tedy rodiči, kteří vychovávají své děti, starají se o ně a všichni žijí ve společné domácnosti., přičemž je také možné, že jeden z rodičů je vůči dítěti nevlastní (Kopecká 2015, s. 47). Vzhledem k tomu, že primární socializace a formování osobnosti člověka probíhá v rodině, kde jsou všichni členové spjati vzájemným porozuměním, důvěrou a náklonností a kde se dítě může zdravě vyvíjet, je přítomnost obou rodičů, tedy mužského i ženského vzoru pro děti velmi důležitá (Matějček 2017, s. 67).

Neúplná rodina je rodina, kde není trvale přítomen jeden z rodičů, dítě se narodilo svobodné matce, jeden z rodičů zemřel, rodiče jsou rozvedení apod. (Kopecká 2015, s. 47). Přítomný rodič, v drtivé většině je to žena – matka, sám vede domácnost, pečuje o své děti a vychovává je i ekonomicky zajišťuje (Dubská, 2015).

V naší společnosti se jedná o nezanedbatelnou část populace, jejich počet dále stoupá, a to vzhledem k vyšší rozvodovosti i menšímu počtu uzavíraných manželství. Zde je třeba připomenou hojně rozšířenou soudní praxi svěřování dětí do péče matkám, přičemž, jak uvádí Fučík (2013, s. 49–50), *je-li v domácnosti rozvedený muž, pečuje o dítě téměř třikrát méně často než žena*. V roce 2013 bylo domácností samoživitelek více než 165 tisíc (Dubská, 2015). V současné době žije s jedním rodičem přibližně půl milionu dětí a rodiny s jedním rodičem tvoří 18,2 % ze všech rodin se závislými dětmi (Dudová, 2016).

Graf 1 Změny v rodinném chování v letech 1995–2013

Zdroj: Kohoutová, Nývlt, 2014, s. 7.

Jak je vidět na grafu 1, neúplných rodin s dětmi prudce přibývá, tedy rodin, kde žijí nezaopatřené děti jen s jedním z rodičů, ve většině případů s matkou samoživitelkou.

V neúplných rodinách, kde děti vyrůstají jen s jedním rodičem, chybí jeden článek, ať už matka či otec, jelikož oba jsou ve vývoji dítěte důležití. V případě rodin, kde děti vyrůstají jen s matkou, je nepřítomnost otce dle Matouška (2008, s. 114) častěji spojena se sociálním selhání dítěte v pozdějším věku. Pro všechny děti je však toto období v jejich životě nelehké, zvláště pak v období puberty, kdy se identifikují s ženskou či mužskou rolí.

V neúplných rodinách bývají matky často i nezaměstnané, jelikož jim péče a starost převážně o menší děti a o domácnost neumožňuje pracovat na plný úvazek, ani ve směnných provozech nebo o víkendech a být plně flexibilní podle dnešních požadavků zaměstnavatelů. Jedním z hlavních důvodů tohoto stavu je velmi malý počet pracovních míst, které umožňují ženám pracovat na zkrácený úvazek, případně z domova. Výjimkou nejsou ani situace, kdy zaměstnavatelé matky s dětmi z různých důvodů prostě zaměstnat nechtějí. Pokud se přece jen ženě podaří sehnat zaměstnání na částečný úvazek, bývá to na úkor finančního ohodnocení, tedy za méně odpracovaných hodin podstatně méně peněz. I když mají ženy možnost v případě větších dětí pracovat na plný úvazek, bývají to méně kvalifikované pozice a příjem sotva pokryje jejich výdaje. Většina žen je tedy nucena přijmout ještě další možnosti výdělku formou brigád či občasných výpomocí, které by alespoň částečně vylepšily rodinný rozpočet.

Tato rodinná soužití, kde žije jeden dospělý s dítětem či dětmi a v nichž je základem rodičovské pouto, je podle tvrzení Matouška a Pazlarové (2010, s. 13) možné pokládat za významnější než partnerství, jelikož biologické rodičovství je na rozdíl od partnerského pouta definitivní a nelze ho zrušit. S tím souvisí i názor Bokové et al. (2011, s. 19), že v průběhu několika posledních let, obzvláště mladí lidé, prosazují uvnitř vztahu své individuální hodnoty. Pokud jsou nespokojeni a způsob života jim nevyhovuje nebo je něčím omezuje, nemají problém vztah ukončit i za cenu, že budou žít v neúplné rodině. Stále častěji tak muži i ženy při rozpadu vztahu uvádějí rozdílnost povah či jiný pohled na svět. *Manželství je spatřováno jako jakási překážka, ztížení*

rozchodu, který může být v případě nesezdaného soužití leckdy ukvapeným řešením.
(Chaloupková 2015, s. 130)

Ať má rodina jakoukoliv podobu či složení, pro každého člověka by měla znamenat v životě především tu největší jistotu a pro společnost by měla být stabilizujícím prvkem, který zaručuje soudržnost. Na rodinu a své nejbližší se člověk obrací, když je mu nejhůře, nedaří se mu, potřebuje poradit nebo jen vyslechnout. Rodina by měla pomoci, pokud se člověk ocitne v tíživé životní situaci, její členové by si měli být mezi sebou navzájem oporou.

1.3 Finanční situace matek samoživitelek

1.3.1 Feminizace chudoby

Největším problémem neúplných rodin, a tedy z velké části matek samoživitelek, je bezpochyby jejich finanční situace. Jak uvádí Hasmanová Marhánková (2011, s. 4), termín feminizace chudoby značí celosvětový trend udávající zvýšení podílu a převahy chudoby žen ve srovnání s muži.

Neúplné rodiny s nezaopatřenými dětmi patří do skupiny obyvatel potenciálně ohrožených příjmovou chudobou a sociálním vyloučením. V mnoha případech, ne-li ve většině, má totiž odchod jednoho z partnerů vliv na bytovou a ekonomickou situaci nové domácnosti, neboť z rodiny zmizí druhý příjem. Hasmanová Marhánková (2011, s. 3) poznamenává, že *ačkoliv druhému z rodičů zůstává vyživovací povinnost, výše příspěvku většinou nekompensuje výpadek druhého platu. Zároveň mizí jeden z pečovateli, což klade nové nároky na otázky harmonizace práce a soukromé sféry. Ženy zároveň často disponují nižšími příjmy než jejich bývalí partneři, což dále prohlubuje příjmový propad rodiny. Riziko chudoby matek samoživitelek je tak jedním z nejvýraznějších motivů doprovázejících rozpad partnerství.*

Matky tak ze svého platu, který obvykle nebývá nijak velký, pak musí platit především základní životní potřeby, a to zejména potraviny, bydlení, ošacení a hygienu. V některých případech jim ani na to jejich finanční prostředky nestačí. Pokud pracují, tak vzhledem k jejich životním okolnostem mají většinou nižší mzdu. Je obecně známo, že i

za běžných okolností bývají ženy v zaměstnání finančně ohodnoceny nižším příjmem než muži. Některé při péči o děti pobírají od státu rodičovský příspěvek, k tomu při splnění požadavků mají nárok na některé dávky sociální pomoci a ty, co mají štěstí, dostávají výživné na děti od jejich otců. V celkovém součtu tedy nejsou ženy v některých případech schopny s těmito prostředky vyjít, ocitají se tak na hranici chudoby a jsou potencionálně ohrožené sociálním vyloučením. Tento termín podle Matouška (2008, s. 205) označuje nedostatečnou účast jednotlivce nebo skupiny na životě celé společnosti a tedy: *fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce, bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti.*

Je však třeba konstatovat, že v roce 2015 byl v Česku podíl osob ohrožených příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením vůbec nejvyšší z celé EU28 a dosahoval 14 %. Pro porovnání například Bulharsku představoval 41,3 % obyvatel (ČSÚ, 2017).

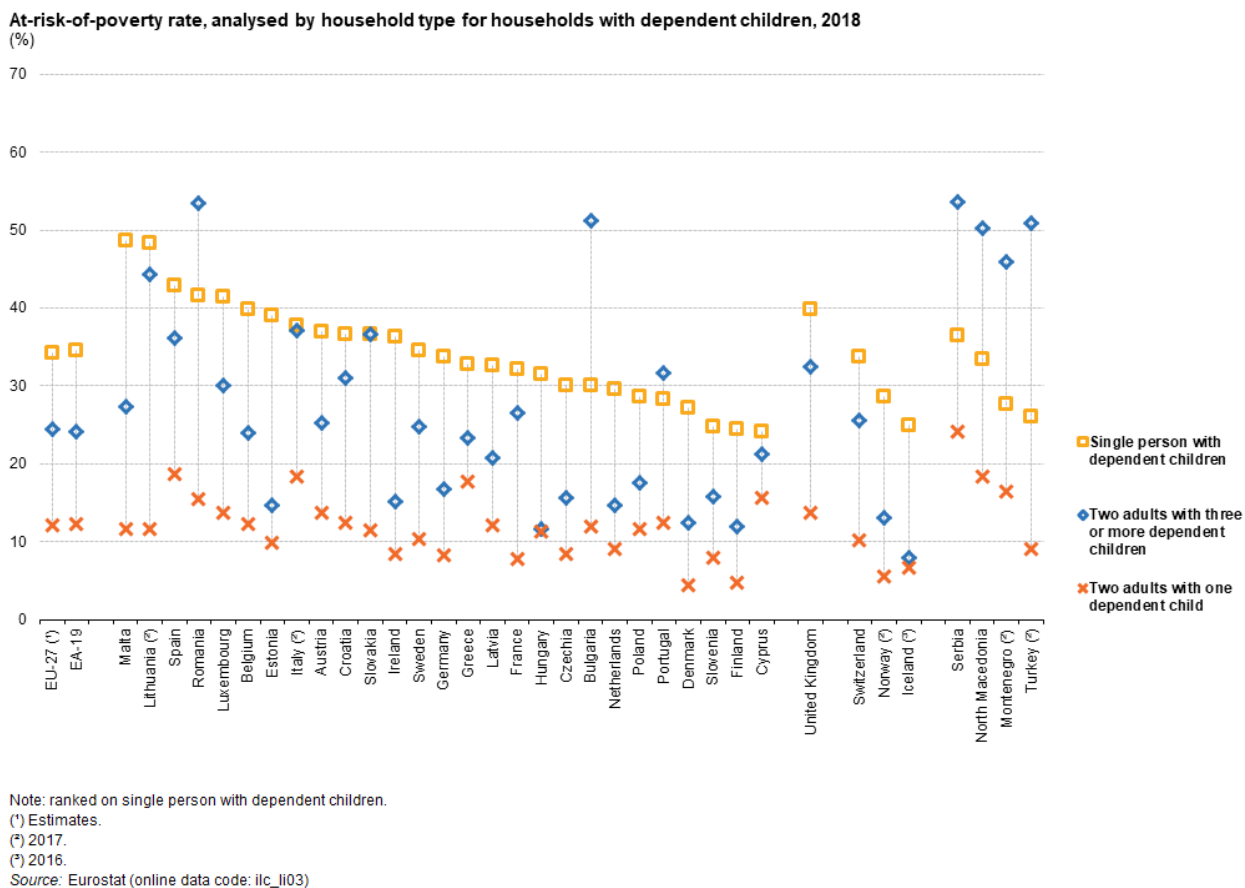
Riziko pádu do příjmové chudoby nebo sociálního vyloučení je tak u samoživitelek v ČR výrazně nižší než u samoživitelek v průměru v Evropské unii, kde podíl dosahuje 50 %. Tento trend je dlouhodobý, v České republice ohroženost klesá od roku 2008, přičemž v letech 2005–2008 byla proporce takto ohrožených domácností samoživitelek v ČR vyšší než v Evropské unii: v roce 2005 se podíl rovnal 58 %, v roce 2010 byl roven 47,7 % a v roce 2013 byl 35,1 % (Dubská, 2015).

Tento pozitivní vývoj je výrazně podpořen změnami v sociální oblasti, které proběhly od roku 2012, od kdy je možné uplatňovat například vyšší slevy na dani na vyživované dítě, a došlo ke zvýšení částek životního minima, resp. vzrostly sociální dávky odvozené od výše životního minima, na něž tedy dosáhlo více matek samoživitelek. Neopomenutelnou úlohu hraje také příznivý vývoj na trhu práce, umožňující ve větší míře i částečné úvazky a zaměstnání na dobu určitou, kdy v roce 2006 bylo zaměstnáno pouhých 66 % samoživitelek a v roce 2013 už téměř 80 % (Dubská, 2015), přičemž se dá předpokládat, že pozitivní vývojový trend pokračuje.

Agentura EUROSTAT se zaměřuje mimo jiné i na výzkumy míry ohrožení chudobou podle typu domácností, pro potřeby našeho výzkumu jsou důležité statistiky o domácnostech se závislými dětmi za rok 2018. Jak je vidět na níže přiložené tabulce,

míra ohrožení samoživitelů se závislými dětmi je významně vyšší než v případě rodin s oběma rodiči. Nicméně je vidět poměrně pozitivní trend ve srovnání s dalšími státy Evropské unie.

Graf 2 Míra ohrožení chudobou domácností s dětmi

Zdroj: EUROSTAT, 2020.

Český statistický úřad každoročně provádí také šetření Životní podmínky, v minulém roce bylo publikováno srovnání za roky 2014 až 2019. Bylo zjištěno, že příjmová chudoba domácností se závislými dětmi celkem klesala. V roce 2014 činily domácnosti se závislými dětmi mající příjem pod hranicí chudoby 12,1 %, v roce 2019 jen 9,5 %. Domácnosti s jedním dospělým a alespoň jedním závislým dítětem také vykazují pokles, a to z 35,9 % v roce 2014 na 30,8 % v roce 2019, stejně tak i domácnosti s dvěma dospělými a jedním, dvěma a třemi a více dětmi (ČSÚ, 2020). To je bezesporu třeba považovat za významný posun a dobrou zprávu. Nicméně není možné brát situaci za cestu k vyřešení, naopak. Žít bez bezprostředního ohrožení chudobou a žít důstojný

život bez nutnosti rozmýšlet nad každým výdajem jsou dvě zdánlivě odlišné věci, na druhou stranu mají však mnoho společného.

Hasmanová Marhánková (2011, s. 4.) ve své práci o situaci matek samoživitelek uvádí, že *během prvního roku po rozvodu klesá životní úroveň žen v průměru o 75 %*. V pásmu osob ohrožených rizikem chudoby se po rozvodu ocitá 50 % žen a pokračuje, že z porozvodové situace profitují zejména muži, kteří nebývají v kariérním růstu nikterak omezováni závazky spojenými s primární péčí o děti a rodičovstvím obecně a nedochází u nich k takovému propadu životní úrovně, jaký je pozorovatelný u žen. V tom velkou roli hraje také to, zda bývalý partner a otec dětí plní platby výživného na dítě či děti (viz dále).

Matky samoživitelky se v mnoha případech obracejí pro pomoc na úřady a systém sociálního zabezpečení. Je však otázkou, do jaké míry jde o vyřešení problému, neboť na pomoc z českého sociálního systému dosáhnou zpravidla pouze matky samoživitelky, jejichž příjmy se pohybují okolo životního minima.

1.3.2 Výživné na děti

Výživné na děti a jeho určování, placení či neplacení ze strany druhého rodiče, případné vymáhání, to je velkou kapitolou a jedním z obrovských problémů dnešní společnosti, který zásadním způsobem zasahuje do již tak nelehkého života matek samoživitelek a jejich dětí. Matky s dětmi nemají v rámci svých možností tak velký výběr zaměstnání, tím méně s dobrým či nadstandardním příjmem a celá rodina tedy bývá závislá jen na nevelkém příjmu jednoho dospělého. Výživné na děti by tedy mělo tvořit významnou položku v rodinném rozpočtu. Sladit výchovu a péči o děti se zaměstnáním není jednoduché, v některých případech i nemožné. Ženy s dětmi nemají takové možnosti, nemohou splnit mnohdy přehnané požadavky zaměstnavatelů a když vydělávají, tak i za stejnou práci mají podstatně menší příjem než muži.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem upravuje nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění, a trvá po dobu jejich nezletilosti a případně i v době, kdy jsou děti plnoleté a soustavně se připravují na své budoucí povolání, tedy studují a nejsou schopny se samostatně žít. Oba rodiče by měli přispívat na výživu svých dětí dle

svých možností, schopností i majetkových poměrů a každé dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Výše výživného a povinnost jeho placení se určuje na návrh při soudním řízení. Ačkoli ministerstvo spravedlnosti vydalo doporučující tabulku ohledně výpočtu výše výživného, kde se zohledňují příjmy rodičů, jejich majetkové poměry a věk dítěte či dětí, v praxi se při soudních řízeních většinou určují částky mnohem nižší. V některých případech jsou v porovnání s celkovými výdaji na děti naprosto nedostačující.

Placení výživného na vlastní děti by však mělo být především samozřejmostí a morální povinností každého rodiče. Zdaleka není výjimkou, že výživné na dítě či několik dětí otec platí v lepším případě nepravidelně, v mnoha případech však není placeno vůbec. K tomu, aby nemuseli výživné platit nebo jen v minimální výši, používají zaručené metody, které jim nastavený systém umožňuje. Může to být práce načerno nebo za minimální mzdu, dlouhodobá nemoc, přepsání majetku na jinou osobu. Mnohdy si však muži vůbec neuvědomují, že svým jednáním neublíží jen své bývalé partnerce, což bývá jejich hlavním cílem, ale především svým dětem. Nejenže děti žijí bez otce, ale nedostatek finančních prostředků v rodině je připravuje o spoustu dalších možností, jako jsou koníčky, sportovní aktivity, dobré vzdělání i elektronické vybavení, bez kterého se dnes jen málokdo obejde a ve většině případů je i součástí školní přípravy. Děti tato situace může velmi poznamenat a negativně ovlivnit jejich další život, nehledě na to, jak se musí cítit mezi svými vrstevníky, pro které tohle všechno bývá v dnešní době samozřejmostí a ti, co se odlišují, bývají v lepších případech vyloučeni z kolektivu.

Vymahatelnost výživného je však u nás dosti obtížná, v některých případech i nemožná, a tresty, pokud jsou uloženy, jsou minimální a neúčinné. Jestliže rodič neplní vyživovací povinnost, ať úmyslně či neúmyslně, naplní tím skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 213 trestního zákona č. 140/1961 Sb., v platném znění. Ačkoli se na neplnění vyživovací povinnosti pohlíží jako na trestný čin, i za pomoci soudu bývá často velmi obtížné domoci se jeho placení. Neplacení výživného, zpožděné placení nebo výživné v nízkých částkách přivádí neúplné rodiny do velmi tíživé životní situace. V některých případech jsou ženy ze svého příjmu sotva schopny zaplatit jen základní potřeby rodiny, především bydlení, služby, potraviny a

mnohdy se díky tomu ocitají na hranici chudoby a jsou potencionálně ohrožené sociálním vyloučením.

V České republice existují asociace a organizace, které se primárně zaměřují na spolupráci s neúplnými rodinami a jsou schopny s vymáháním výživného matkám samoživitelkám bezplatně pomoci. Některé ženy ani nemají povědomí o tom, jaká práva, ale i povinnosti ze zákona mají, přichází tak o možnost zajistit sobě a svým dětem finanční prostředky, které jim právem náleží a pomohly by jim alespoň částečně v rodinném rozpočtu. Výživné totiž není jen na uspokojování základních lidských potřeb, což jsou potraviny, ošacení, bydlení, jak se většina lidí domnívá. Jak uvádí Asociace neúplných rodin (Výživné a alimenty, 2020), která se touto problematikou zabývá, mělo by také sloužit k rozvoji dětí a jejich sociálnímu začleňování do společnosti, podpořit jejich talent ať už sportovní, umělecký či vzdělávací a tím je dobře připravit na jejich budoucnost. To všechno by se mohlo vrátit v podobě vzdělaných, inteligentních a pracujících lidí, kteří přinášejí společnosti užitek. Tyto organizace mají více možností zjistit, kde se otec dětí zdržuje, kde je zaměstnaný, jaký je jeho příjem, majtkové i finanční poměry. Ve spolupráci s odborníky, tedy právníky a exekutory, jsou schopni zákonnými prostředky zajistit, aby bylo běžné výživné ze strany otce placeno, spláceno i získat ev. i dlužné výživné, případně soudně nařídit výkon rozhodnutí, tedy nucené vymáhání dluhu. To následně probíhá srážkami ze mzdy rodiče, příkázáním pohledávky z účtu nebo je možné zpeněžit jeho movitý i nemovitý majetek. Co se výživného týká, tak se v exekucích upřednostňuje před ostatními pohledávkami (VašeVýživné.cz, 2020).

2 SAMOŽIVITELKA JAKO OBJEKT SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální pomoc občanům je v našem státě realizována prostřednictvím sociální politiky, která se, jak uvádí Krebs (2007, s. 17), primárně orientuje na člověka, jeho rozvoj, kultivaci jeho životních podmínek, rozvoj kvality života a jeho osobnosti. Tím, že se koncentruje na člověka, může také spoluvytvářet jeho postoje, názory, chování a působit na jeho hodnotové orientace. Má tedy ve společenském systému významné a nezastupitelné místo a ve vyspělých zemích je naprostou samozřejmostí. Arnoldová (2015, s. 28) uvádí, že za objekt sociální politiky se považují ti, ke kterým tato politika směřuje a je jim prospěšná. Jsou to jednotlivci i skupiny osob uvnitř i vně sociálního systému. Objekty sociální politiky jsou pak klasifikovány podle míry potřebnosti a povahy jednotlivých opatření, a to například podle věku, pohlaví, příjmů, ekonomické aktivity apod.

Sociální pomoc je občanům poskytována v rámci sociálního systému České republiky formou dávek, které jsou vypláceny prostřednictvím jednotlivých institucí. Pro matky samoživitelky, jejichž příjem mnohdy postačí na to, aby poplatily pouze to základní pro sebe a své děti, je tato finanční pomoc celkem zásadní. Množství nabízených dávek poskytovaných v nejrůznějších sociálních situacích, navíc různými institucemi je však tak velké, že se běžný člověk není schopen dostatečně orientovat. Pomoc se správným výběrem a konkrétní vyplácení dávek, na které mohou mít matky s dětmi za určitých okolností nárok, mají na starosti jednotlivé úřady práce.

2.1 Systém státní sociální podpory

Jak již bylo naznačeno, státní sociální podpora je určena těm osobám, jež se ocitnou ve společensky nepříznivých situacích a stát za ně tak částečně přebírá zodpovědnost. Zabezpečuje konkrétní pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi v různých obtížných životních situacích, na jejichž řešení vlastními silami ani prostředky nestačí. Může se jednat o nedostatečný příjem, péče o narozené či malé děti nebo neúplnost rodiny. V České republice je systém státní sociální podpory upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní podpoře, v platném znění.

Český sociální systém stále spíše silně zvýhodňuje tradiční model rodiny, kde je muž hlavním živitelem a žena hlavní pečovatelkou (Chaloupková 2015, s. 159–160) a na matky samoživitelky se soustředí pouze v případě, že se jejich příjmy pohybují okolo životního minima.

Základním hlediskem pro určování hranice příjmů rodiny při posouzení nároku na příjmově testované dávky státní sociální podpory a pro stanovení výše některých dávek je životní minimum, což je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, přičemž problematika je upravena zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění.

Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Žádosti o dávky se podávají na kontaktních pracovištích krajských poboček Úřadu práce ČR podle místa trvalého pobytu občana. Částky životního minima v Kč za měsíc platné od 1. dubna 2020 jsou tyto, přičemž životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti:

Tabulka 1 Částky životního minima v Kč za měsíc

pro jednotlivce	3 860
pro první osobu v domácnosti	3 550
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	3 200
pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	1 970
6 až 15 let	2 420
15 až 26 let (nezaopatřené)	2 770

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020d.

Podporu ze strany státu můžeme rozdělit na finanční podporu přímou, která je například formou dávek státní sociální podpory, a na finanční podporu nepřímou, jež se snaží nepřímo podporovat nezávislost rodin v ekonomické a sociální oblasti, a jde například o odpočet daně na vyživované dítě, slevu na dani pro dospělé osobu.

Samoživitelé mohou čerpat různé druhy pomoci a podpory od státu, může se jednat o následující příspěvky, přičemž je velice důležité, aby matky samoživitelky věděly, na jaké dávky a za jakých podmínek mají nárok.

2.1.1 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství, jehož podmínky nároku stanoví zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, je poskytován ženám, které byly kvůli těhotenství či mateřství převedeny na jinou práci a v souvislosti s tímto převedením došlo k poklesu jejich započitatelného příjmu. Podmínkou vyplácení je účast zaměstnankyně na nemocenském pojištění, tj. např. trvání zaměstnání, které založilo účast na pojištění v době nástupu na tuto dávku.

Žádost o dávku na předepsaném tiskopisu vystaveném jejím ošetřujícím lékařem podává zaměstnankyně u svého zaměstnavatele, který je předá příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení. Výše vyrovňovacího příspěvku v těhotenství a mateřství je rozdílem mezi redukováným denním vyměřovacím základem pro účely zákona o nemocenském pojištění zjištěným ke dni převedení a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den po převedení (Česká správa sociálního zabezpečení, 2020).

2.1.2 Porodné

Jde o jednorázovou částku, která se vyplácí jako příspěvek na náklady související s porodem a narozením dítěte, na kterou má nárok žena, která porodila své první nebo druhé živě narozené dítě. Pokud žena zemře, má na porodné nárok otec prvního nebo druhého živě narozeného dítěte. Příspěvek je závislý na příjmu a posuzuje se čistý příjem rodiny v kalendářním čtvrtletí před narozením nebo převzetím dítěte, který musí být nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Částka porodného je pevně stanovena a činí na první dítě 13 000 Kč a na druhé 10 000 Kč a o dávku je možné požádat až 1 rok zpětně (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020).

Tato dávka maminkám alespoň částečně pomůže s pořizováním základního vybavení pro miminko, což v dnešní době není vůbec levnou záležitostí. Ženy samoživitelky většinou využívají možnost nákupu jak levnějších, tak již použitých věcí, někteří lidé je poskytují po svých dětech i zdarma nebo se dají pořídit přes různé charitativní organizace, které provozují šatníky nebo pořádají sbírky oděvů a dalších potřebných věcí.

2.1.3 Mateřská neboli peněžitá pomoc v mateřství

Na peněžitou pomoc v mateřství má nárok žena počínaje 8. až 6. týdnem před očekávaným dnem porodu. Předpokládaný termín porodu určuje lékař. O dávku může požádat i otec dítěte, uzavřel-li s matkou dítěte písemnou dohodu, že bude pečovat o dítě nejdříve od počátku 7. týdne po porodu dítěte, a to na dobu nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích (NICM, 2019).

Osoba žádající o peněžitou pomoc v mateřství musí být v době nástupu na dávku nemocensky pojištěna, anebo musí trvat ochranná lhůta ze skončeného nemocenského pojištění, a také musí být nemocensky pojištěna minimálně 270 dnů v posledních dvou letech před nástupem na tuto dávku, přičemž je možné sčítat dny z různých pojištění (zaměstnání).

Osoby samostatně výdělečně činné mají nárok na dávku nárok pouze v případě, že si dobrovolně a po určitou dobu platí nemocenské pojištění, a to alespoň po dobu 180 dnů v období jednoho roku přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství, a zároveň musí účast na nemocenském pojištění trvat alespoň 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech přede dnem nástupu na dávku.

Žádost o dávku na předepsaném tiskopisu vystaveném jejím ošetřujícím lékařem podává zaměstnankyně u svého zaměstnavatele, který je předá příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení. Výše peněžitě pomoci v mateřství činí 70 % redukováného denního vyměřovacího základu za kalendářní den (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020a).

2.1.4 Rodičovský příspěvek

Je určen rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně pečuje o nejmladší dítě v rodině, které nedosáhlo 4 let věku, a to až do vyčerpání celkové částky 300 000 Kč. V případě, že nejmladším dítětem v rodině jsou dvě a více dětí narozených současně, má rodič nárok až na vyčerpání celkové částky 450 000 Kč. Při podání žádosti si může rodič zvolit i měsíční výši čerpání příspěvku, kde je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžitě pomoci v mateřství nebo

nemocenského v souvislosti s porodem. Žádost se podává na příslušném pracovišti úřadu práce. U této dávky se neposuzují příjmy a zároveň může rodič i při nároku na výplatu rodičovského příspěvku vykonávat výdělečnou činnost, a tím vylepšit finanční a sociální situaci rodiny. V době této činnosti případně studia je však třeba zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020b).

Pro rodiny je možnost nějakého dalšího výdělku, když je jeden z rodičů s dětmi doma, dobrou možností, jak přinést do rozpočtu další peníze. Tím spíše to platí pro ženy, které jsou s dětmi samy a každý další příjem je pro ně zásadní. U samoživitelek však v tomto případě nastává ještě další problém, a to kdo se jim v době jejich zaměstnání o děti postará, některé z nich nejenže nemají partnera, ale někdy ani nikoho z bližší rodiny. Pokud vypomůže někdo z rodiny, přátel či známých, nemůže to většinou být dlouhodobě nebo pravidelně. Z těchto důvodů tedy většinou nemohou tuto možnost částečného zaměstnání či přivýdělku využívat, i když by jim každý další příjem velmi pomohl.

2.1.5 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní příjmově testovanou dávkou nezaopatřeného dítěte žijícího v rodině s nižším příjmem. Nárok má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný (čistý) příjem rodiny je nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Přídavek za kalendářní měsíc se určuje podle věku nezaopatřeného dítěte, a to v kategoriích 0–6 let, 6–15 let, 15–26 let, jeho výše se pohybuje od 500 do 700 Kč v základní výměře a od 800 do 1000 Kč ve zvýšené výměře. Žádost se podává na příslušné pracoviště úřadu práce jednou a následně je třeba každé čtvrtletí doložit pouze rozhodné příjmy rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí. Nárok je možné uplatnit i tři měsíce zpětně (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020c).

Tato dávka jen částečně pokryje výdaje za oblečení či potřeby pro děti, které jsou dost vysoké, velká část těchto věcí se proto mezi dětmi předává a dědí. Na kroužky, sporty či jiné zájmové činnosti pro děti samoživitelkám už často peníze nezbyvají, děti jsou tedy z těchto aktivit a zároveň i z nějakého kolektivu vyloučeny. V těchto případech je možné obrátit se na asociace či nadace, které pomohou zajistit a zaplatit dětem zájmové

kroužky nebo sportovní oddíly, aby se mohly začlenit do kolektivu, využít svůj talent a měly možnost zabývat se tím, co je baví a něčeho dosáhnout.

Problémem při žádosti o přídavek na dítě bývá po rozchodu rodičů prokazování skutečnosti, že rodiče spolu opravdu nežijí v jedné domácnosti, upozorňují na to i Paulusová a Vašíčková (2014, s. 40–41). Pokud nebyli rodiče dítěte či dětí manžely a neprokáží se k soudu podanou žádostí o úpravu výchovy a výživy a žádostí o rozvod, musí žadatelka čekat tři měsíce na vyřazení muže z okruhu společně posuzovaných osob. Následně se posuzují příjmy za rok zpětně, tedy za dobu, kdy spolu rodiče ještě žili. Pokud žena pobírá jen rodičovský příspěvek nebo minimální mzdu a nemá nikoho z rodiny, příbuzných či přátel, kdo by jí pomohl, dostává se tím do nepříjemné životní situace.

Ačkoli výše přídavku na děti není nijak vysoká, v případě nouze pomůže jakákoli částka. V případě vyplácení přídavku na děti, a to zejména matkám samoživitelkám, by bylo na místě zrušit dobu, kdy je třeba tři měsíce čekat na vyřazení jiného člověka z okruhu společně posuzovaných osob. Žena s dětmi se ocitla v danou chvíli v krizové situaci a pomoc potřebuje ihned a stát by měl být první, kdo takovou pomoc poskytne, a to i v adekvátní výši. Jelikož výplata přídavku na dítě následně probíhá v případě samoživitelek delší dobu, mohlo by se tedy uvažovat i o zvýšení těchto částek, jako tomu je v jiných zemích, kde jsou mnohonásobně vyšší. Pomoc neúplným rodinám, které patří k nejohroženějším skupinám obyvatel, by měla být na prvním místě každého státu.

2.1.6 Příspěvek na bydlení

Na tuto dávku má nárok osoba, která je vlastníkem nebo nájemcem bytu, kde je přihlášena k trvalému pobytu. Jeho náklady na bydlení přitom musí převyšovat 30 % rozhodného (čistého) příjmu rodiny a zároveň těchto 30 % rozhodného (čistého) příjmu rodiny nesmí být vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Za rodinu jsou v tomto případě považovány všechny osoby, které mají v bytě nahlášený trvalý pobyt. Žádost se podává na pracoviště Úřadu práce ČR příslušné podle místa trvalého pobytu žadatele jednou za rok a každé čtvrtletí je třeba doložit náklady na bydlení a příjmy rodiny z předcházejícího čtvrtletí (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020f).

V dnešní době se náklady na bydlení vyšplhaly do takové výše, že tvoří větší část výdajů téměř všech rodin. Samoživitelkám jen s jedním příjmem potom zbývá na útratu za další základní potřeby, jako jsou jídlo, ošacení, hygiena, opravdu jen minimum finančních prostředků a bez této dávky se ve velkém množství případů neobejdou. Pokud nemají to štěstí, že mohou bydlet ve vlastním domě či bytě nebo se svými rodiči, žijí ve většině případů v sociálním bytě za běžné nájemné nebo v některém z azylových domů pro matky s dětmi. Z důvodů velmi malého počtu míst nabízených jako sociální bydlení a vysoké poptávce po nich, musí často využít nabídky některé z ubytoven, a to s neskutečně vysokým nájemem, kde kvete obchod s chudobou a životní podmínky jsou v nich nejen pro ně, ale především pro jejich děti naprosto nevyhovující.

2.1.7 Další příspěvky

Na **ošetřovné** má nárok zaměstnanec, který nemůže pracovat, protože ošetřuje nemocného člena domácnosti. Matka samoživitelka má nárok na ošetřovné po dobu 16 dní, pokud se stará dítě mladší 16 let, které ještě nedokončilo povinnou školní docházku. Nárok na dávku se uplatní tiskopisem Rozhodnutí o potřebě ošetřování (péče), jež vystaví ošetřující lékař a zaměstnanec ho odevzdá svému zaměstnavateli a ten dále příslušné Okresní správě sociálního zabezpečení. Základem pro výpočet ošetřovného je denní vyměřovací základ, přičemž výše je od prvního kalendářního dne 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den (Česká správa sociálního zabezpečení, 2020).

Dále sem můžeme zařadit **pohřebné**, na které má nárok osoba, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Přispívá se tím na náklady spojené s vypravením pohřbu, jde o částku jednorázovou, její výše je 5 000 Kč bez ohledu na příjem rodiny (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020e).

Zmiňme také **důchody**, starobní (včetně předčasného), vdovský (vdovecký), invalidní a sirotčí důchod (dítěte se může týkat invalidní důchod a sirotčí důchod) a rovněž i invalidní nebo dávky pro osoby se zdravotním postižením v případě, že je matka samoživitelka či její dítě postiženo (Klub svobodných matek, 2018).

2.2 Systém pomoci v hmotné nouzi

Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, a další právní předpisy, dále pak zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění, a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

V rámci systému se jedná o poskytování pomoci fyzickým osobám při zajištění základních životních potřeb zejména v situacích při nedostatečném zabezpečení základní výživy, mimořádných událostech či případech spojených s bydlením. Hmotná nouze je stav, kdy rodina, osoba nemá dostačující příjmy a její majetkové a sociální poměry neumožňují uspokojovat základní životní potřeby. Smyslem systému pomoci v hmotné nouzi je především motivace lidí zajistit si svou aktivní snahou prostředky na základní životní potřeby a předcházet tak sociálnímu vyloučení. Nedílnou součástí této pomoci je i sociální práce s klienty, která probíhá jak prostřednictvím Úřadů práce, tak i obecních úřadů. Ty mohou díky své blízkosti ke klientům rychleji řešit jejich problémy a pružněji tak reagovat na nastalou životní situaci (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020g).

2.2.1 Příspěvek na živobytí

Tento příspěvek je určen na úhradu potřeb osoby nebo společně posuzovaných osob na úrovni, která zabezpečuje jejich základní životní podmínky, odvíjí se od částky životního minima. Jedná se zejména o zabezpečení stravy, ošacení, obuvi, základních hygienických potřeb apod. U této dávky se posuzuje příjmová, sociální i majetková situace všech společně posuzovaných osob i to, jestli si svůj příjem nemohou vlastním přičiněním zvýšit. Tedy např. prodejem svého majetku, výdělečnou činností, nárokováním výživného nebo i jiných dávek. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Žádost se podává na příslušné pracoviště Úřadu práce ČR (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020g).

V případech, kdy se ženy s dětmi ocitnou někdy i ze dne na den bez partnera, bez peněz nebo i bez střechy nad hlavou je tento příspěvek zásadní pomocí na překlenutí prvních okamžiků a pokrytí jejich základních potřeb.

2.2.2 Doplatek na bydlení

Jde o dávku pomoci v hmotné nouzi pro osoby, které nemají dostatečné příjmy na bydlení v bytě, nebytových prostorech nebo na ubytovně. Výše je stanovena tak, aby po zaplacení nákladů na bydlení zůstala rodině částka na živobytí. Celkové uznatelné náklady na bydlení jsou v maximální výši 80 % nájemních nebo 90 % vlastnických normativních nákladů na bydlení ze systému státní sociální podpory. Posuzuje se příjmová, majetková a sociální situace všech společně posuzovaných osob i to, zda si tyto osoby nemohou zvýšit příjem vlastním přičiněním, například prodejem svého majetku, nárokováním výživného či jiných dávek, výdělečnou činností nebo výkonem veřejné služby. Žádost se podává na příslušné pracoviště Úřadu práce ČR (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020h).

Tato dávka pomáhá s uhrazením nájemného matkám s dětmi, které z důvodu péče o děti pobírají pouze rodičovský příspěvek nebo jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání s minimální podporou v nezaměstnanosti. Při již výše zmiňovaných vysokých nákladech na bydlení, malé možnosti výdělku a starosti převážně o menší děti, je pro samoživitelky dobré, že takováto forma pomoci od státu existuje.

2.2.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Tato jednorázová dávka se vyplácí v nenadálé životní události, kterou může být živelní pohroma, ale i nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného s uhrazením například nových dokladů, může se jednat i o příspěvek na předmět, který zajišťuje základní životní potřeby v domácnosti nebo na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností zaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. V tomto případě lze dávku poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše desetinásobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 38.600 Kč. Je možné takto zaplatit dětem ze sociálně slabších rodin sportovní a zájmové

kroužky, školu v přírodě nebo školní pomůcky. Ty se pak díky tomu nemusí cítit oproti svým vrstevníkům v nevýhodě. Žádost se podává na příslušné pracoviště Úřadu práce ČR (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020ch).

2.3 Pomoc s bydlením v krizové situaci

Největší položkou samoživitelek bývá platba za bydlení, která tvoří podstatnou část výdajů. Pokud nemají možnost bydlet ve vlastním bytě či domě, případně s rodiči, je v podstatě nemožné platit vysoké náklady například v běžném pronájmu nebo často i na některých sociálních ubytovnách. V případech, kdy ženy nemají kde bydlet nebo nejsou schopny ze svého příjmu bydlení zaplatit, mohou využít nabídek státu či neziskových organizací, které jsou k těmto účelům zřizovány. Je to určitá cesta k tomu, aby k sociálnímu vyloučení docházelo co nejméně.

Vedle státu patří mezi sociální subjekty nejvíce pomáhající občanům občanská sdružení, zájmové a církevní organizace, obecně prospěšné společnosti nebo různé nadace a spolky (Matoušek 2007, s. 173). K jejich činnostem patří mimo jiné provozování domů na půl cesty, nocleháren či azylových domů. Ty slouží především osobám ohroženým nepříznivou sociální situací související s bydlením.

Konkrétně pro samoživitelky jsou provozovány azylové domy, jež jsou primárně určeny pro matky s dětmi, které se ocitly v nepříznivé životní situaci spojené se ztrátou bydlení. Nejčastěji tuto sociální službu zajišťují právě neziskové organizace nebo církve dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Kromě poskytování ubytování na nezbytně nutnou dobu se zaměřují i na pomoc s obstaráváním osobních záležitostí, při uplatňování práv a oprávněných zájmů, poskytují také základní i odborné poradenství. Ženy zde mohou najít i podporu při výchově a vzdělávání dětí nebo při hledání zaměstnání. Sociální pracovníce s nimi probírají i možnosti sociální pomoci ze strany státu, případně pomáhají při hledání zaměstnání. Jelikož je ubytování jen na přechodnou dobu, pomoc těchto domovů je směřovaná i na to, aby se ženy pokusily zajistit si vlastním přičiněním bydlení, osamostatnily se a začlenily se zpět do společnosti (Korbel, Lejsková 2019, s. 41).

Jinou možností pomoci s bydlením je sociální bydlení, které je poskytováno osobám, které se nacházejí v bytové nouzi nebo jsou jí ohroženy, i lidem, kteří vynakládají velkou část svých příjmů na bydlení. Jde o standardní byty mimo sociálně vyloučené lokality, jež jsou přidělovány na základě posouzení bytové situace klientů. Toto bydlení bývá z pravidla doprovázeno sociální prací, vyplývající ze sociálního šetření v dané domácnosti a posouzením sociální, ekonomické i zdravotní situace všech členů (Sociální bydlení, 2020). Tato forma bydlení je ideální pro matky samoživitelky, které značnou část svých příjmů vydají za bydlení nebo se nacházejí v situaci, kdy nemají kde bydlet a patří tedy k nejohroženějším skupinám.

Byty jsou jim následně přidělovány například i po delším pobytu v azylovém domě, kdy nejsou schopny obtížnou situaci na trhu s bydlením řešit vlastní cestou. V těchto bytech se platí nájem, který odpovídá tomu, jaké skupině osob je tato forma pomoci poskytována, je tedy nesrovnatelný s dnešní realitou na trhu s nemovitostmi. V případě nízkého příjmu lze využít také dávky státní sociální podpory, jako je příspěvek na bydlení. Jedním z principů je podporovat bydlení v důstojných podmínkách, a ne vytvářet nebo rozšiřovat sociálně vyloučené lokality. Další důležitou součástí je posilování kompetencí uživatelů, a to i v případě některých samoživitelek, které nebyly nikdy vedeny k vlastní odpovědnosti. Tímto se může posílit jejich schopnost odpovědnosti za život svůj i dětí, schopnost udržet si dostupné bydlení s určitou sociální pomocí, která je součástí této formy bydlení, naučit se optimálně zacházet s financemi atd.

2.4 Pomáhající organizace

V České republice se pomoc neúplným rodinám, a tedy i samoživitelkám a jejich dětem, uskutečňuje prostřednictvím některých ministerstev. Ministerstvo práce a sociálních věcí tvoří koncepci systému sociálních služeb a sociální práce tak, aby naplňovala principy sociální ochrany, sociálního začleňování, v oblastech sociálního bydlení i rovných příležitostí. Ve veřejné správě a sociálních službách koordinuje a tvoří koncepci sociální práce, probíhá zde spolupráce především odborů sociální a rodinné politiky a ochrany práv dětí (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2020i).

Další důležitou spoluprací se sociálně slabými a neúplnými rodinami zabezpečuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzhledem k životním situacím mívají děti z těchto rodin často jak psychické problémy, tak i problémy s chováním a učením. Jejich rodiče, v případě neúplných rodin většinou matky samoživitelky, nezřídka na výchovu dětí nestačí nebo si nevědí s dětmi a jejich problémy rady, mnohdy i ony sami pocházejí z problémových rodin a nejsou tak schopny situaci dostatečně zvládnout. S poruchami chování či učením dětí je tedy možné obrátit se například na pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra či střediska výchovné péče, přímo ve školách pak na speciální pedagogy a školní psychology. Na každém z těchto míst pracují s dětmi i rodiči, mnohdy dlouhodobě odborníci a z velké části tak i neúplným rodinám poskytují odbornou pomoc s výchovou a vzděláváním dětí, které by sami těžko zvládaly (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020).

Převážnou část podpory a pomoci neúplným rodinám, ve velké většině tedy i matkám samoživitelkám, provádí neziskové, nevládní či církevní organizace, které jsou financovány jak ze státního rozpočtu, tak i soukromými dárci, jako jsou běžní občané, podniky či firmy, částečně také formou sbírek. Jak uvádí Matoušek (2007, s. 173), *občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti, zájmové a církevní organizace a podpůrné spolky patří mezi sociální subjekty, které vedle státu nejčastěji usilují o pomoc občanům.*

*Mezi organizace patří například nezisková organizace Asociace neúplných rodin, která provozuje a zabezpečuje provoz webových stránek **VašeVýživné.cz**. Jejich prostřednictvím se snaží zabezpečit rodičům samoživitelům, převážně matkám samoživitelkám, vymáhání dlužného výživného ze strany druhého rodiče. Ve velké většině případů, kdy ženy nedostávají na děti výživné, není v jejich silách tuto situaci řešit individuálně, nemají k tomu ani dostatečné prostředky, ani potřebné informace. Neplacení výživného se dotýká významné části matek samoživitelek a není dnes ničím neobvyklým. Rodiny v již tak nepříznivých situacích dostávají do ještě větších problémů. Asociace zajišťuje bezplatnou pomoc advokátů, následně i exekutorů, jejichž prostřednictvím je pak zahájeno placení běžného výživného, popřípadě splacení dlužného výživného za předchozí roky.*

Z dalších organizací je možné uvést největší nevládní neziskovou organizaci zaměřující se na pomoc lidem, kteří se ocitli v tíživé životní situaci – **Člověk v tísní**. Organizace nabízí množství sociálních a vzdělávacích služeb, pomáhá v oblasti odborného sociálního, ale i dluhového poradenství, provozuje terénní sociální práci nebo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, dále poskytuje i pomoc obětem trestným činů. Organizace také z velké části provádí poradenství a činnost pro děti ze sociálně slabých a chudých rodin v oblasti vzdělávání, a to od předškolních klubů přes doučování žáků až po kariérní poradenství pro mládež. Rodiče těchto dětí také motivuje k řešení životní situace celé rodiny, spolupráce často probíhá se školou, orgány místní samosprávy, policií či jinými neziskovými organizacemi. Velmi přínosné pro děti z neúplných rodin je provozování nízkoprahových center, kde mohou děti trávit smysluplně volný čas se svými vrstevníky, a navíc se zde naučí spoustu nových a užitečných věcí (Člověk v tísní, 2020).

Rovněž i charitativní, humanitární a církevní organizace **Charita Česká republika** pomáhá lidem v nouzi a v tíživé sociální situaci. V oblasti pomoci rodinám s dětmi provozuje sociálně aktivizační služby, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, poskytuje také základní sociální poradenství. Především pro samoživitelky jsou pak po celé republice k dispozici azylové domy pro matky s dětmi, které poskytují přechodné ubytování v jejich nepříznivé sociální situaci. Tímto způsobem umožňují samoživitelkám a dětem překlenout těžké období v jejich životě nejen nabídkou ubytování, ale i pomoci týkající se běžných záležitostí, poradenství v oblasti zaměstnání, výchovy a vzdělání dětí, možností pomoci od státu. Cílem je návrat do běžné společnosti a schopnost adekvátně se postarat o sebe a své děti (Charita Česká republika, 2020).

Teoretická část práce podala základní přehled problematiky, který je nezbytný pro správné porozumění empirické části práce, respektive jeho výsledkům. Matky samoživitelky se ve svém životě potýkají s poměrně závažnou a často těžko řešitelnou situací, kdy zůstaly, ať již vlastní vinou či ne, samy na výchovu svých dětí. Tato skutečnost jim znesnadňuje plnohodnotné zařazení do společnosti, respektive na pracovní trh. Jejich děti často nemá kdo hlídat, když by matky šly do práce. Současný

trh práce těmto matkám samoživitelkám příliš vstřícně nevychází, zaměstnání na částečný úvazek či jiné výhody, pro matky s malými dětmi nezbytné, zaměstnavatelé zpravidla nenabízejí. Pokud se matky samoživitelky nemohou spolehnout na pomoc rodiny či přátel, nemohou plnohodnotně vydělávat, a tedy ani řešit finanční situaci rodiny. Navíc ne všichni otcové na sebe přijali zodpovědnost za platby výživného na vlastní děti. Nemluvě o tom, kdy má žena nějaký zdravotní problém či handicap a nemůže se tak plnohodnotně zapojit do pracovního procesu. Matky tak často musí samy aktivně vyhledávat možnosti, jak finance získat, a to nejen formou dávek či příspěvků, ale i nejrůznějšími brigádami apod. Matky samoživitelky jsou tak postaveny do role nejen objektu, o který je postaráno, ale i subjektu sociální práce, kdy se o sebe starají samy, jak bude přiblíženo v empirické části práce.

3 MATKY SAMOŽIVITELKY V KONTEXTU SOCIÁLNÍ PRÁCE

3.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky

Cílem práce je charakterizovat matky samoživitelky jako subjekty a objekty sociální práce, popsat jejich nastalou životní situaci, důvody jejího vzniku, úskalí výchovy dětí jedním rodičem, v tomto případě matkou, a přiblížit problémy, se kterými se samoživitelky potýkají. Pozornost bude též věnována tomu, zda tato skupina využívá pomoc ze strany jiných, tedy ze strany státu, neziskových organizací či rodiny a přátel, a pokud ano, jakou konkrétně pomoc využívá.

Pro praktickou část práce byly stanoveny tyto průzkumné otázky:

- Jaká je finanční situace matek samoživitelek?
- Jaká je bytová situace matek samoživitelek?
- Jaké je povědomí a míra využití sociální pomoci matkami samoživitelkami?
- Jakou další pomoc matky samoživitelky využívají?
- Jakou změnu v systému by matky samoživitelky uvítaly?

3.2 Metodika

Praktická část práce byla zpracována metodou kvalitativní výzkumné strategie, a to vzhledem k stanovenému cíli práce, tedy k tomu, že cílem je charakterizovat matky samoživitelky jako subjekty a objekty sociální práce.

Švaříček a Šedřová (2014, s. 17) uvádějí, že *kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*

Kvalitativní výzkum se neorientuje na množství získaných dat, ale naopak na porozumění zkoumané problematice, a tak umožňuje hlubší proniknutí do hloubky sledovaného jevu a odhalení jeho podstaty.

Metoda použitá v předložené práci je polostrukturovaný rozhovor, jde o jednu ze základních výzkumných metod kvalitativního výzkumu. Jeho podstatou jsou dopředu připravené okruhy témat a otázek, jež musí v rozhovoru zaznít, a které nemají pevné pořadí a jsou doplňovány a přizpůsobovány dle aktuálního vývoje rozhovoru (Švaříček a Šed'ová 2014, s. 166). Právě tato metoda byla shledána jako nejvhodnější pro tento typ práce.

Sběr dat pro empirickou část práce probíhal od listopadu 2019 do května 2020. Nejprve bylo nutné oslovit potenciální účastnice rozhovorů. K oslovování docházelo náhodně, avšak s nutností splňovat níže uvedená stanovená kritéria. Respondentky byly oslovovány buď osobně, anebo telefonicky s žádostí o poskytnutí rozhovoru k tématu samoživitelství. V předprůzkumu bylo osloveno dvanáct matek samoživitelek, některé oslovené ženy účast na průzkumu ihned odmítly pro nechuť se o sobě s někým bavit. Bylo tak vybráno osm respondentek, s nimi autorka práce o jejich situaci nezávazně mluvila a měla přislíbený rozhovor. V momentu, kdy se na ně autorka obrátila s konkrétním dohodnutím rozhovoru, pět oslovených respondentek z různých důvodů odmítlo. Průzkumu se tak zúčastnily tři ženy. Účast na průzkumu byla zcela dobrovolná a bez nároku na finanční kompenzaci.

Rozhovory se uskutečnily osobně v průběhu května 2020. První rozhovor proběhl v neutrálním prostředí kavárny, druhý rozhovor proběhl v domácím prostředí informantky a třetí rozhovor byl realizován v domácím prostředí autorky práce. Informantky byly ihned na začátku rozhovoru poučeny, že veškeré údaje jsou zcela anonymní a data budou použita výhradně k účelům představené bakalářské práce. Respondentky byly také seznámeny se skutečností, že rozhovor bude s jejich souhlasem nahráván, aby mohl být převeden do textové podoby pro účely pozdější interpretace získaných informací, s čímž souhlasily. Žádná z informantek nevyužila právo odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku a rovněž žádná rozhovor předčasně neukončila.

Takto získaná data budou sloužit pro detailnější znalost problematiky matek samoživitelek a budou přínosná jako podklady pro další diskuze o tematice, přičemž poskytnou subjektivní zkušenosti respondentek.

3.2.1 Průzkumný soubor – informantky

V rámci průzkumu byly realizovány rozhovory se třemi informantkami. Výběr informantek probíhal záměrným (účelovým) výběrem na základě kriteriálního výběru, jednalo se o tato kritéria:

1. matka samoživitelka,
2. věk starší 18 let,
3. ochota poskytnout rozhovor.

Ostatní faktory, jako je dosažený stupeň vzdělání samoživitelky, její věk, počet dětí, věk dítěte/dětí, o které se starají atd., nebyly pro průzkum důležité.

Informantka 1 má 41 let, absolvovala střední odborné učiliště a má dvě děti, synovi je 19 let a dceři 14 let. Dcera má kombinované tělesné a mentální postižení, informantka se o ni sama stará. Matkou samoživitelkou je 10 let a je dlouhodobě bez partnera. Aktuálně je zaměstnána na zkrácený úvazek jako obsluha charitního šatníku. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a péči o dceru jí to vyhovuje časově i finančně. V průběhu výchovy dětí využívala podporu ze strany státu. Pobírá na obě děti přídavek na dítě a uplatňuje slevu na děti – daňové zvýhodnění, otec platí na děti alimony.

Informantka 2 je ve věku 46 let, má středoškolské vzdělání s maturitou a dvě dcery. První dceři je 14 let a žije s informantkou, druhé dceři je 19 let a žije s otcem. Matkou samoživitelkou je od jednoho roku mladší dcery, tedy téměř 14 let. Dlouhodobě je bez partnera. Před šesti lety začala pracovat jako osoba samostatně výdělečně činná, předtím pracovala na plný úvazek. V průběhu výchovy dětí využívala podporu ze strany státu. Pobírá příspěvek na bydlení a alimony na mladší dceru. Na starší dceru, která je momentálně soudním nařízením v péči otce, platí alimony otcí.

Informantka 3 má 43 let a je středoškolského vzdělání s maturitou. Má dvě děti s dvěma rozdílnými partnery, obě děti žijí s matkou. Synovi je 23 let a studuje, dceři je 12 let. S otcem prvního dítěte se rozvedla před dvaceti lety, s otcem dcery se rozešli před

šesti lety. Aktuálně je zaměstnána na zkrácený úvazek jako administrativní pracovnice v soukromé firmě, přivydělává si brigádami. Na dceru pobírá alimenty, na syna otec téměř vůbec neplatí. Nemá nárok na žádné dávky. Nežije v partnerském vztahu.

Jména jednotlivých informantek nejsou uvedena a jména dětí, které informantky v rozhovorech použily, jsou nahrazena iniciály.

3.2.2 Limity průzkumu

Během každého průzkumu se mohou vyskytnout neočekávané okolnosti, jež následně ovlivní jeho průběh.

Zvolená technika sběru dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru má velkou výhodu toho, že je možné do rozhovoru doplňovat otázky během jeho samotného průběhu, tedy doptat se informanta na doplňující otázky, které průzkumník zformuje v přímé návaznosti na aktuální vyjádření informanta. K tomu skutečně v několika případech došlo a otázky byly vytvořeny v reakci na vyjádření respondentek.

Informantkám byl vždy ponechán dostatek času na rozmyšlenou a zformulování odpovědi na otázku. Mnohdy pro ně odpovídání na otázky bylo poměrně obtížné, jednalo se o důvěrné, až intimní dotazy narušující jejich soukromí. Díky osobnímu kontaktu bylo možné také vnímat a reagovat na neverbální projevy respondentek.

Významným faktorem při zpracovávání této práce je skutečnost, že autorka práce je sama také matkou samoživitelkou vychovávající a starající se o dvě děti. S problematikou tak má osobní zkušenost, díky které si do jisté míry není schopna vytvořit dostatečný nadhled, byť se o to snažila.

3.3 Interpretace a analýza rozhovorů

Údaje získané od informantek byly analyzovány za pomoci otevřeného kódování, jehož cílem je první tematické rozkrytí a analyzování textu, kdy si průzkumník všimá témat a přiřazuje jim kódy tak, aby zařazovaly konkrétní jevy vyskytující se v textu do konceptů či obecnějších kategorií. Tímto získá seznam konceptů a kategorií podávajících přehled o tématech v textu. Údaje získané v otevřeném kódování byly seřazeny za pomoci axiálního kódování podle spojení mezi kategoriemi a následně subkategoriemi. Axiální kódování je induktivně deduktivním procesem, kde je zkoumáno, zda je možné sloučit některé koncepty do kategorií či zda je vhodné sloučit určité kategorie, následně je pak prováděna analýza vztahů mezi kategoriemi (Hendl 2016, s. 251–252).

Následující analýza a interpretace získaných dat tak bude rozdělena do pěti stěžejních kategorií, a to bydlení, práce, výživné, dávky a další pomoc.

3.3.1 Bydlení

V rozhovorech byly informantky dotazovány na to, kde bydlí, respektive jak je vyřešena jejich bytová situace, mají-li dostatek financí na uhrazení bytových nákladů, využívají-li příspěvků na bydlení apod. Sada těchto otázek má za cíl odpovědět na otázku týkající se bytové situace matek samoživitelek.

Informantka 1: Respondentka bydlí dvacet let v pronajatém bytě a nikdy podle svých slov situaci ani jinak řešit nechtěla. Je tam zvyklá, nemá ani povědomí o pomoci v podobě sociálních bytů. Pokud jí smlouva nebude prodloužena, nemá vůbec ponětí, kam by šla bydlet, a zatím pořád doufá, že to nějak dopadne. Bydlení je formou pronájmu, nemá tam ani trvalé bydliště, tím pádem nesplňuje nárok na příspěvek na bydlení. Tvrdí, že momentálně ho ani nepotřebuje a je přesvědčena, že i kdyby situace byla jiná, zřejmě by stejně neměla nárok: *„No a když seš v pronájmu tak nemáš nárok ani na dávky na bydlení, to mi taky říkali a musíš tam mít trvalý bydliště. Někdo mi říkal ale že to změnili vod loňska, ale já nevím, já tam nechodím. No já trvalý mám někde jinde, to mám u mamky. No ale i kdybych tam měla trvalý bydliště, tak mi to nedaj kvůli té smlouvě, ale jak to změnili, tak by to snad dali. Já nevím, já jsem to nezkoušela, protože*

to nepotřebuju.“ O pomoci formou sociálního bydlení zatím nic neví, ale ráda by se něco dozvěděla.

Informantka 2: Respondentka bydlí asi deset let v městském bytě pro příjmově vymezené osoby s nižším nájemným. Každé dva roky je znovu posuzována její životní situace, jestli má na byt nárok, smlouva jí zatím byla vždy prodloužena: *„Tady je to vlastně, že pořád dokládáš, že ta tvoje situace se nějak nezměnila, že si třeba něco nezdědila, nějakou nemovitost nebo tak nebo si třeba hodně nevyděláváš ... pak jako musíš tady mít trvalý bydliště, nesmíš mít dluhy vůči městu, se dokládaj všechny ty potvrzení k tomu. No a je to každý dva roky, ale myslím si, že je to vlastně jako dobrý, protože ne každéj to má na dva roky, protože mě to dávaj furt po dvou letech, ale někdo to třeba má po půl roce, když to jsou ne úplně solidní lidi.*“ Výhodou je podle ní nízké nájemné, a navíc možnost pobírat příspěvek na bydlení. S touto formou bydlení je velmi spokojena. Předtím bydlela s dětmi tři roky na faře, kde poskytují ubytování potřebným, tam bylo nájemné vyšší, a navíc neměla nárok na příspěvek na bydlení. Bylo pro ni složitější z tehdejšího příjmu vše poplatit, příjem si zvyšovala brigádami, v té době by se bez pomoci rodičů, především maminky, neobešla.

Informantka 3: Respondentka bydlí asi šest let v pronajatém bytě, za toto bydlení dá velkou část ze svých příjmů. Nemá nárok na příspěvek na bydlení, jelikož nemá v místě trvalé bydliště a také se jedná o pronájem, na který se příspěvek nevztahuje: *„No je to děs, skoro všechny peníze jdou na to bydlení a tak ... a samozřejmě nemám nárok na příspěvek na bydlení, protože tam nemám trvalý bydliště a je to pronájem, takže to nikoho nezajímá ... takže nám pomáhaj rodiče, to jako bez nich už bysme byli asi někde pod mostem, tak to máme takový štěstí, protože bez nich nevim, no...“* Dříve žila s dětmi nějaký čas u rodičů, když neměli žádné vlastní bydlení. O koupi vlastního bydlení vzhledem k finanční situaci neuvažuje. Má povědomí o tom, že existuje nějaké sociální bydlení pro potřebné, ale podle jejich slov oni nepatří k těm, kteří by na takové bydlení měli nárok a ani se vzhledem k negativním zkušenostem z minula nechce nikde doprošovat: *„Ty jo ve finále jsme čekali víc jak půl roku, než jsme se dočkali těch pár korun ... to je prostě neskutečný jak to funguje. A to jsem tenkrát byla bez práce, bez peněz ... na hmotný nouzi tam mě vtočili hned mezi dveřma, jako máte stavební spoření, no zrušit, životní pojištění ... no taky zrušit, nikoho to nezajímá, že nemáte*

pomalu na chleba.. A pak tam sedíte půl dne mezi lidma, abyste se doprošoval a posloucháte jak si ty některý tam sdělujou, co všechno pobíraj a co ten druhý a co by se ještě dalo ... slyšíte ty částky a to se vám chce z toho brečet jako nejmiň. Jako že maj za měsíc na dávkách víc peněz, než normální člověk vejplatu když maká ... a na co všechno jim jako přispívaj ... to jako člověk žasne...“

Informantky nevnímají svoji bytovou otázku jako problematickou. Všechny tři respondentky žijí v pronajatých bytech, nemají tendence svoji situaci měnit, současný stav jim vyhovuje. Na vlastní bydlení by finančně nedosáhly, jednalo by se o příliš velké náklady. Příspěvek na bydlení pobírá pouze informantka 2. Informantka 3 se také domnívá, že by nesplňovala kritéria a považuje podávání žádostí za ponižující věc. Je tak možné konstatovat jistou zkosnatělost a malou iniciativu zpovídaných matek samoživitelek, neboť sami se nesnaží vyvinout téměř žádnou aktivitu směřující k získání alespoň informací k příspěvkům na bydlení či obecně možnostem zlepšení své vlastní bytové situace.

3.3.2 Práce

Hlavním zdrojem financí všech tří informantek je jejich zaměstnání. Je tak velmi důležité zjistit, zda jim jejich finanční příjem dostačuje, ale také to, zda a jak jim jako matkám samoživitelkám vychází zaměstnavatel vstříc.

Informantka 1: Respondentka momentálně pracuje na zkrácený úvazek, což jí vyhovuje vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu a postižení její dcery. Má dlouhodobě problém s tím, aby ji někdo zaměstnal. Kromě toho, že je samoživitelka, tak má zdravotní komplikace a dcera má postižení, což je kombinace několika nepříjemných faktorů. Je tedy ráda za tuto práci, i finančně je zatím spokojená. Může ráno vozit dceru do školy a později se jí věnovat, učit se s ní, dělat úkoly, neboť dcera vyžaduje pozornost a není schopna pracovat sama. Kromě práce téměř veškerý svůj čas respondentka tráví s dcerou: *„Ted' momentálně jako jo no, jsem ráda že tuhle práci mám, no, skvělý lidi jo. A já, jelikož mám problémy zdravotní, chodím vo berli mám problémy s nohou, takže jsem ráda. Nikdo vás nevezme jako ze zdravotních důvodů a kvůli holce jo.“* Vyhovuje jí i současný příjem: *„... hele mě to vystačí. Mně vystačí i pětistovka, dřív jako jsem měla jen pětistovku to jsem fakt musela jako škuldit.“*

Informantka 2: Informantka pracuje asi šest let jako osoba samostatně výdělečně činná, provozuje menší obchod. Příjem z podnikání je pro ni zatím dostačující. Pracovně je hodně vytížena, ale práce ji baví. Podnikání jí sice zabere většinu času, ale podle svých slov jí to takhle vyhovuje a má to tak nastavené. Když byly děti menší a ona pracovala jako běžný zaměstnanec, nikdy neměla v práci problémy s tím, že je samoživitelka. Časově vše stíhala především díky pomoci svých rodičů, hlavně maminky: *„Jako já jsem asi neměla nikdy jako žádný problém, teda já vždycky měla hlídání, jsem měla jako oporu v tý mamině, takže vždycky to bylo jako nějak ošéfovaný, že jsem to jako nějak nepocejtla. Dokonce jsem třeba jeden čas dělala jenom odpolední, jsem odvezla děti ráno do školy, do školky a vlastně vyzvedávala je mamka, já jsem byla na odpolední třeba do osmi v práci a pak jsem si je u ní vyzvedla anebo pak s nima chodila ke mně domů.“* Příjmy jí většinou akorát postačovaly, případně si přivydělávala brigádně, když bylo potřeba vždycky finančně pomohli rodiče i bratr: *„jo a já jsem chodila teda na brigády, já jsem musela chodit no, na poštu, třeba dva dny v tejdnu a mamka mi hlídala děti“.*

Informantka 3: Vzhledem k tomu, že se z velké části starala vždy o děti sama, pracuje přibližně šestnáct let na zkrácený úvazek, což jí vyhovuje časově, méně však finančně. Zatím to však podle ní jinak nejde, vzhledem ke starosti o dceru: *„Pracuju na zkrácený úvazek, protože jak jste sám s dětma, tak prostě časově to potřebujete trochu jinak a úplně na to není nikdo zvědavěj, že máte s těma dětma pořád něco ... jako vozit do školy, pak nějaký kroužky, tréninky, takže taxikaríte pořád, že jo (smích), pak jsou taky nemocný, takže zůstat doma... no a pořád dokola. No takže ta ženská prostě nemůže dělat od nevidím do nevidím, odpolední, noční, víkendy....mám sice teda míň peněz, ale jinak to prostě nejde, no zatím...“* Občas si přivydělává brigádně a formou výpomoci, aby svůj příjem zvýšila. Měla vždy problém sehnat adekvátní a časově vyhovující práci, kterou by mohla spojit s výchovou dětí a starostí o ně. Když byl syn menší, mohla pracovat na plný úvazek, i o víkendech, protože se jí o syna starala maminka. Respondentka také uvedla, že když v minulosti hledala zaměstnání, v několika případech pracovní pohovor skončil negativně pro ni poté, co sdělila, že je matka samoživitelka, a nemůže tedy trávit v zaměstnání libovolně dlouhou dobu: *„To jsem měla období, to byla holka menší, že jsem třeba rozesílala životopisy a škemrala o nějakou práci a oni vám prostě ani neodpovědí, jako že běžte do háje, tak ani nevíte na*

čem jste a pořád jako čekáte. No a když třeba laskavě mě někdo pozval na pohovor, tak to prostě skončilo na tom, že nemůžu dělat od nevidím do nevidím... Já asi nevím úplně, jestli to některý lidi chápou, když máte děti jako hlavně když jsou menší, tak fakt nemůžete v té práci bejt celý den, to přece nejde, no a když je ta ženská sama s těma dětma, tak je to o to horší, ne... To je fakt jako trochu problém a ne všichni maj to pochopení...“

Pracovní život matek samoživitelek je obecně velmi složitý a připravuje jim velká úskalí. Často se objevuje, že zaměstnavatelé nevycházejí matkám vstříc s možností zkrácené pracovní doby, částečných pracovních úvazků či jiných povinností spojených s dětmi. Zkoumané matky samoživitelky na tento problém neupozornily. Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že dvě matky volí práci na částečný úvazek, a to bez ohledu na to, že jim to přinese nižší finanční příjem. Největším problémem ve sladování rodinného a pracovního života je tak čas. Práce na plný úvazek by jim neumožňovala vyzvednout odpoledne dítě ze školy a věnovat se mu. V tomto se informátorky spoléhaly na pomoc rodiny, zpravidla svých matek, které jim pomáhaly, když ony samy pracovaly na plný úvazek. Je možné vyvodit, že mezi největší problémy spojené se zaměstnáním matek samoživitelek náleží špatná finanční situace a nedostatek času, respektive obtížné skloubení rodinného a pracovního života.

3.3.3 Výživné

Tato oblast zjišťovala, zda matky samoživitelky dostávají o otců dětí výživné, popřípadě, pokud otec výživné neplatí, zda vykonaly nějaké kroky k tomu, aby jejich platbu obnovily a získaly. Otázky také zjišťovaly, zda otcové platí něco nad rámec vyměřených povinností.

Informantka 1: Otec na děti platí, respektive momentálně peníze posílá exekutor, peníze strhávají z platu, otec má zřejmě vyhlášen osobní bankrot. Výše alimentů je stejná již deset let od doby rozvodu, respondentka si nikdy nezažádala o zvýšení, ačkoli o tom uvažovala. Podle otce dětí je částka dostatečná. Nechce zatím, podle jejích slov, zbytečně bývalého manžela dráždit, myslí si také, že by jí soud výživné nezvýšil: *„No, to co mi platí je málo, ale já to nechám, nechci se soudit, u soudu bych stejně neuspěla, protože poslední dobou soud to prostě zamítává.“* Usuzuje tak podle případů

svých kamarádek, které s žádostí o zvýšení alimentů neuspěly. Možná zažádá o zvýšení, až syn odmaturuje a bude se řešit placení jen na dceru. Otec se s dětmi už nevidá tak často jako kdysi, občas spíše se synem. Problém je zřejmě i v tom, že dcera má postižení. Nad rámec výživného dětem nedává nic, jen na vánoce přispěje malou částkou.

Informantka 2: Otec platí na mladší dceru 2000 korun měsíčně, respondentka posílá na starší dceru, která je v péči otce, také 2000 korun. Alimenty jsou tedy nulové, ale musí je navzájem platit, aby měli důkaz o zaplacení, vše mají určeno soudně. Nad rámec výživného otec neplatí mladší dceři téměř nic a na nic jí nepřispívá, kdysi jí zaplatil taneční tábor. Respondentka posílá starší dceři, která je u otce, navíc peníze na účet a dává jí kapesné a když potřebuje dcera něco zaplatit, tak to matka zaplatí: *„Ale platíme si nula od nuly pojde, ale platíme si to, abychom měli nějaký důkazy, on se teda stará o tu starší a já vlastně já o tu mladší, a já teda ty starší dávám ještě nějaký kapesný jako jednak je na intru, teď maturuje, takže aby měla prostě nějaký prachy navíc ... no a tatínek ty mladší nedává ani korunu.“* Matka nikdy nezažádala o zvýšení alimentů, i když teď zpětně uvažuje, že měla zažádat postupně, jak dcery stárly.

Informantka 3: Na mladší dceru otec platí pravidelně, podle respondentky by však vzhledem k tomu, jaká je režie dítěte a s přihlédnutím k jejich životní situaci, mohla být částka vyšší. Nad rámec výživného otec dceři občas něco koupí, bere jí na dovolenou v létě, i v zimě: *„U soudu Vám přiklepnou nějakou částku, která naprosto neodpovídá realitě a zkuste se ozvat, tak to ještě snižej. Mě i právník varoval, když jsem mu říkala, že jsou přece nějaký tabulky, podle kterých se maj soudy řídit, když určujou výživný, ať se ani neopovažuju se před soudcem o něčem takovým zmínit, ať jsem ráda ... Já myslím, že ty lidi vůbec nemaj páru, na kolik to dítě přijde ... teda zní to blbě, že jo, ale je to tak. Přece ta ženská musí zaplatit ten nájem, protože asi musej někde bydlet, musej taky něco sníst, hygiena je taky potřeba, no oblečení to je masakr, jak je všechno drahý... a to je pořád něco. A kdo pak ještě může dětem zaplatit kroužky nebo, aby mohly sportovat nebo třeba hudební nástroj ... dyť to všechno stojí tolik peněz a kvůli tomu, že tatínkové by si nechali pro korunu vrtat koleno, tak ty děti přicházej o tolik možností a co maj pak za život?“* Na staršího syna jeho otec neplatil a stále neplatí téměř žádné výživné. Respondentka se tuto situaci celé roky snažila nějak řešit, ale

bezvýsledně. V posledních letech se obrátila na organizaci, která pomáhá s vymáháním výživného, tam se dočkala alespoň částečné pomoci a momentálně je jí vyplácena sice mešná, ale podle jejích slov alespoň nějaká částka. Otec se synem vůbec nestýká a nejeví o něj zájem: „*Tak nějak ve zkratce, občas něco poslal, aby se neřeklo, no několikrát jsem podávala trestní oznámení, tak pak dostal podmínku a jelo se na novo. Za těch víc jak dvacet let jsem nikde nenašla nějaký zastání, aby mi někdo pomoh, táhla jsem všechno sama a nebejt rodičů tak...já fakt nevím, vůbec si to neumím představit (odmlka). [...] no tak tři roky to budou, to jsem někde viděla nebo četla, nevím, že jsou nějaký organizace, co teda pomůžou s tím vymáhat ty alimenty. Tak jsem to zkusila, si říkám no tak poslední možnost, pak už to fakt nechám. No a teda jsem jim všechno poslala za ty roky a začli to řešit, no trvalo to teda nějaký čas, ale dobrý, teď už se tím vůbec nezabývám, má to nějaký exekutor a ten všechno vyzjistí a zařídí. Sice s tím byly komplikace, že jo, protože oni teda zjistili to samý co já, co taky jinýho, že prostě není kde brát (smích). Ale nakonec ho někde dohnali, protože se nechal zaměstnat, sice teda za asi nějakou minimální mzdu, no ale strhávají mu nějaký peníze a něco mi chodí. Je to teda jako směšná částka, ale aspoň něco nebo si říkám, že jsem měla jako tu sílu ještě se tím zabývat a nakonec ho to dohnalo... ale už to nechci řešit, takhle to teď je...“*

Alimenty a platba výživného bývají pro matky samoživitelky často klíčovým finančním příspěvkem na chod rodiny a možností na zajištění života dětí. Bohužel často se však druhý z rodičů na životě dětí nepodílí, a to ani finančním příspěvkem.

3.3.4 Sociální dávky

Tato kategorie zkoumá oblast sociální podpory poskytované matkám samoživitelkám. Šlo zejména o oblast povědomí a využívání státní sociální podpory matkám samoživitelkám, tedy o to, jakou podporu od státu čerpají, ev. jsou-li o možné podpoře informovány, zda jsou informace dostupné a srozumitelné, do jaké míry jsou informovány od samotných úředníků a jaké mají zkušenosti s žádostmi o čerpání sociální podpory.

Informantka 1: Z rozhovoru vyplývá a informantka často ubezpečuje, že momentálně jsou finance dostačující. Když jsme se více zaměřily na téma různých dávek a příspěvků, na které by ve své situaci měla nárok, tak vzhledem k negativní zkušenostem

s vyřizováním žádostí z dřívější doby buď ubezpečuje, že by určitě neměla nárok, ale spíše se obává všeho, co to obnáší. Je pro ni velice nepříjemné jen pomyslet na to, že by musela absolvovat vše od chození na úřady a dlouhého čekání, přes vyplňování žádostí, dokládání všech možných dokumentů, dokazování, až po ztrátu soukromí při návštěvách úředníků, odmítá, aby se jí někdo „hrabal“ v soukromí. Toto téma se v rozhovoru opakuje nejčastěji a vždy je to podobné – strach a obavy z úřadů, nepříjemné dokazování své situace, ztráta soukromí a celková nedůvěra v systém: „*No to jsem jako, jelikož jsem měla komplikaci se smlouvou a do třetího patra jsem pak nešla, protože pak mi to sebrali a nechtěla jsem k nim už chodit, protože strašně byli náročný, voni jsou teď poslední dobou strašně moc náročný jo. Potřebujete samý papíry, samý potvrzení, vod jednoho, vod družstva a tak, mě už to nebavilo. Ted' vlastně kontrolujou každého, co si kupuješ za měsíc, kolik toho kupuješ jako. Dostaneš peníze a musíš jako kolik si zaplatila za telefon třeba, za hygienu, prostě to všeobecně chtěj vědět. Jako kolik utratíš za vodu to chtěj furt, kontrolujou takhle a já to nechci takhle. Já ted'ko zatím, zatím žiju ... pohoda. [...] Brala jsem dávky a bylo to strašný, jsem ráda že jsem se toho zbavila, protože oni vám to kontrolujou, vlastně když máte nějakou brigádu tak musíte hodiny hlídat, je to katastrofa, nechtěla bych se tam už vrátit. [...] Ti dám příklad, ty, když tam ted'ko půjdeš, musíš je pozvat domů, neřeknou ti kdy přijdou, musíš jim otevřít a pokud nebudeš doma dvakrát, třikrát tak ti to zrušej a nemáš nárok. A to je všeobecně jak z dvojky nebo z trojky, prostě kdo má příspěvek na bydlení tak budou chodit kontroly, aby zjistili, jak žiješ a tak. Klidně můžou kouknout do skříně a ted' ještě vyfocujou prej, jakou máš ledničku, pračku. Kamarádka říkala, že jí to vyfotily.“ Pobírá tak pouze přídavky na děti.*

Informantka 2: Momentálně pobírá příspěvek na bydlení, ale za určitou formu sociální pomoci od státu považuje i to, že má možnost bydlet v sociálním bytě od města s nízkým nájemným. Na žádné další dávky podle svých slov nemá nárok, je rovněž přesvědčena o tom, že se o sebe dokázala vždycky postarat a bez této pomoci se obejde. Nehledě na to si také myslí, že je spousta potřebnějších, kteří takovouto pomoc potřebují více. Je přesvědčena o tom, že na tom nejsou tak špatně a ona sama dokáže žít celkem skromně a k životu toho moc nepotřebuje: „*Furt jsem si jako říkala, že vždycky na tom lidi můžou bejt hůř, jako já nebyla nikdy jako že bysme neměly co do pusy jako, vždycky jsem se snažila postarat, i když jsem třeba šla na brigošku nebo něco, že jsem*

se snažila ty peníze jako nějak... to nebylo zas tak šílený, teda pro mě. Třeba by s toho někdo dělal vědu, ale to jako mi nejsme náročný nebo aspoň teda já ne a v tý době ani ty moje děti nebyly, takže ... ted' jsou náročnější, no. Ale v mým věku už člověk přežije i s hodně málem a nepotřebuje nic.“ Když byly dcery menší, pobírala přídavky na děti, na příspěvek na bydlení neměla nárok, jelikož neměla v místě pobytu trvalé bydliště. Stejně tak neměla nárok na dávky hmotné nouze, jelikož vlastnila auto:

Informantka 3: Momentálně nepobírá žádné dávky, na příspěvek na bydlení nemá nárok. Na obě děti před časem pobírala přídavky na děti, ale ty byly odebrány z důvodu přívýdělků syna při studiu, a tím i vyššího příjmu celé rodiny. Kdysi žádala i o dávky hmotné nouze, kde byla však odmítnuta s tím, že by musela zrušit veškerá svá spoření a pojištění: *„a když jsem se teda rozvedla tak jsem vo to žádala, ale vím, že tam jsem měla ušetřených asi deset tisíc a voni mi řekli ... nebo že mám auto, že ho musím prodat... že zatím na tom nejsem tak blbě, aby voni mi ho vlastně přiznali.“* Zatím si vzhledem k negativním zkušenostem s úřady a různými žádostmi nemyslí, že by ještě v budoucnu o některé dávky zažádala.

Sociální dávky mohou být důležitou pomocí ve finančním rozpočtu rodin matek samoživitelek, ovšem dosáhnout na ně není mnohdy jednoduché, a to ani z pohledu nároků, ani z pohledu byrokratických náležitostí.

Ani informantka 3 nepobírá žádné dávky, příspěvky na děti jí byly nedávno odebrány z důvodu brigády syna při studiu. Ani ona nemá chuť a zájem v budoucnu o nějakou sociální podporu žádat z podobných důvodů jako informantka 1. Pouze informantka 2 pobírá příspěvek na bydlení a žije v sociálním bytě. Na jiné dávky s ohledem na výši příjmů nemá nárok. Zastává názor, že se má dobře a dávky mají využívat ti, kteří je potřebují.

3.3.5 Další pomoc

Tato oblast zjišťovala, jakých dalších forem pomoci, zejména finanční, informátorky využívaly a na koho nebo kam se obrátily v případě, že potřebovaly finanční prostředky.

Informantka 1: Kromě svého platu, přídavek na děti a alimentů nemá žádné další příjmy, podle jejích slov je to vše zatím dostačující, ale mohlo by to být lepší. Zatím

nemá chuť pouštět se do ničeho, co by tuto situaci změnilo. Finančně jí pomáhají a vždycky pomáhali jak rodiče, tak i kamarádky, bez těchto lidí si neumí představit, jak by to všichni, především v předešlých letech, zvládli a přežili: „*Prosim tě, musela jsem si půjčovat, ještě že jsem měla kamarádky, který mi pučovaly, protože jsem byla fakt(povzdech) ... bez přátel jako, v nouzi prostě poznáš přítele. A mám fakt jako kamarádku, sama nemá, málo má a fakt šla, koupila, půjčila. Ted' už na tom jsem líp jako.*“ Vzhledem k tomu, že otec dětem nevěnuje příliš času, tak je pro respondentku pomoc rodičů a hlavně maminky, velmi důležitá, zvláště při starosti o dceru, která se bez pomoci ostatních neobejde.

Ve všech předešlých bodech je jeden společný, velký problém. Respondentka má obavy činit jakékoliv kroky, které by jí s určitostí pomohly zlepšit její situaci. Na spoustu dávek i jiných finančních příspěvků by měla bezpochyby nárok, i když si to nemyslí. Spíše nechce po předchozích negativních zkušenostech nic podobného absolvovat znovu a nemá na to sílu. Potřebovala by pomoc někoho, kdo se v této oblasti orientuje, všechno by jí vysvětlil a správně nasměroval.

Informantka 2: Kromě příjmů z podnikání a příspěvku na bydlení nemá další příjem. Alimenty za další příjem nepovažuje, jelikož si navzájem s bývalým manželem posílají na děti stejnou částku, výsledný příjem je tedy nulový. V dřívější době jí s dětmi hodně pomáhala maminka, bez ní by neměla možnost chodit do práce a tím pádem i vydělat nějaké peníze. Pokud potrebovala finanční prostředky, rodiče i bratr jí vždycky pomohli a je přesvědčena o tom, že by tomu tak bylo i nyní: „*Vlastně rodiče moje nebo teda mamka s přítelem anebo teda brácha, ten by mi taky pomoh, kdybysem potrebovala, ale jinak jako snažím se abych jako to nepotrebovala, a vždycky když jsem si od nich samozřejmě něco půjčila, tak jsem se snažila samozřejmě to hnedka vrátit nebo co nejdřív, že to prostě nemám ráda nějaký dluhy.*“ Kromě pomoci rodiny nikdy jinou pomoc nevyužila a ani nemá o jiných možnostech povědomí.

Informantka 3: Respondentka má vzhledem k práci na zkrácený úvazek menší příjem, který doplňuje občasnými brigádami a na dceru pobírá alimenty, na žádné dávky nemá nárok. Syn si přivydělává, aby mohl studovat, finančně pomáhají a vždycky pomáhali rodiče a pomohli by i v budoucnu, když by bylo potřeba. Na určité pomoci, např. pro děti, se podílí i bratr: „*No ty rodiče, to je jako pro nás zásadní ta pomoc od nich, když*

vás všude vyhoděj, tak oni byli jediný, co nám jakože zachránili život, to jo. To se jako ani nedá nikdy nějak splatit nebo jako vrátit, to je i jako vlastně taková psychická pomoc, že víte, že je tady někdo, kdo vás jako nikdy nenechá, abyste skončili třeba pod tím mostem, jo. Na druhou stranu je mi to někdy, no takový smutný to je, nebo se jako nějak stydím, že i v tomhle věku jsem nějak závislá na těch rodičích, to je teda trochu blbý, no....oni teda vždycky říkaj, že je to jako normální a komu by jako asi měli pomoci, že jo, no....No a můj brácha ten mi taky pomáhal, když teda něco bylo potřeba, to jo a i dětem hodně koupil, to jako do dneška, to určitě ... no bez té rodiny, nevím no ... Ale mám taky spoustu kamarádek, to jako ne že by mi něco platily nebo dávaly peníze, to jako ne, ale to je taková psychická podpora, že jako nejste sami a víte, že se teda na někoho můžete obrátit, když jste úplně v prčících. To jako člověka tak drží nad vodou ... nebo jako při životě, to že se můžete na někoho spolehnout jako.“ Jinou pomoc nikdy nevyužila a nerada se podle svých slov někde doprošuje nebo si myslí, že by neměla nárok. Jediné, co kdy využila, byla pomoc od organizace, která pomáhá s vymáháním výživného, kde se úspěšně podařilo obnovit alespoň částečně placení alimentů na syna.

Informátorky přiznávají, že mají obecnou informovanost o dostupné pomoci, avšak z důvodu jejich nezájmu o opětovné požádání o sociální podporu neznají nejnovější úpravy. Setkaly se také s necitlivým přístupem úředníků.

Informantky shodně přiznávají, že význačnou pomoc jim poskytovala a poskytuje jejich rodina, ev. kamarádky. Informátorka 1 uvedla, že bez jejich pomoci by vše nezvládla. Na jiný zdroj pomoci se s prosbou o pomoc neobrátila, po předchozích negativních zkušenostech nemá v systém důvěru. Informátorka 2 také vyzdvihuje pomoc matky a ani ona nemá o jiných možnostech pomoci informace. Stejně odpověděla i informátorka 3.

3.4 Vyhodnocení průzkumných otázek

Na počátku průzkumu byly stanoveny tři otázky, které byly zodpovězeny na základě odpovědí získaných z empirického šetření. První z těchto otázek zněla: **Jaká je finanční situace matek samoživitelek?** Na základě interpretace a analýzy rozhovorů s informátorkami můžeme říci, že matky samoživitelky jsou na tom po finanční stránce hůře než matky v manželském svazku. Matky samoživitelky musí vystačit s jedním

příjmem, často také ne z plného úvazku, který ne vždy bývá doplněn platbami výživného od otců dětí. Dvě ze tří zpovídaných matek pracují na částečný úvazek, a to i z důvodu vlastních zdravotních problémů, anebo z důvodu handicapu dítěte. Částečný úvazek jim umožňuje pečovat o děti a domácnost, je to však vyplaceno nižším finančním ohodnocením. Matky tak často doplňují své příjmy vedlejšími zaměstnáními například prostřednictvím brigád, anebo jim také vypomáhají rodiče, sourozenci či kamarádky.

Matky samoživitelky pocítují jakousi nespravedlnost v porovnání životní úrovně svých dětí a jejich otce. Vyměřená částka, pokud ji samozřejmě otec platí, je nepoměrně nižší než skutečné potřeby dítěte. Matka samoživitelka je tak dotčena drastickým snížením životní úrovně sebe i svých dětí, zatímco životní úroveň otce, jemuž je vyměřeno nízké výživné, je dotčena minimálně. Informantky tak hovořily o zvýšení výživného na děti, ale nepožádaly o něj. Matky se shodly, že důvodem, proč nežádaly o zvýšení výživného na své děti bylo, že by jim pravděpodobně podle jejich názoru či zkušeností jejich kamarádek stejně nebylo zvýšeno.

Matky rovněž uvádějí problematické získávání výživného, otcové děti neplatili své zákonné povinnosti vůči dětem. Jedna z matek se z důvodu nevyplácení alimentů musela obrátit na organizaci zabývající se vymáháním výživného.

Podobně také všechny informátorky vypovídaly, že se domnívají, že nemají nárok na žádnou sociální dávku, s výjimkou přídavků na děti či v jednom případě příspěvku na bydlení. Nemají ani zájem o příspěvky žádat, neboť by to znamenalo nekonečné papírování a také pronikání úředníků do soukromí rodiny. To je jim natolik nepříjemné, že raději oželí finanční částku, jež by takto mohly získat. Uváděly také své zkušenosti, že v minulosti byly upozorněny na to, že by musely zrušit svá spoření či prodat auto, jinými slovy byly pro sociální systém „příliš bohaté“.

Druhá průzkumná otázka se tázala, **jaká je bytová situace matek samoživitelek.** Všechny informantky bakalářského průzkumu žijí v pronájmu, přičemž jedna z nich využívá městského sociálního bydlení za zvýhodněnou cenu. Tato respondentka také jako jediná pobírá příspěvek na bydlení. Druhé dvě respondentky v pronájmech nemají trvalá bydliště, nemohou tedy ani hypoteticky požádat o příspěvek na bydlení. O

vlastním bydlení žádná z informantek neuvažuje. Z jejich výpovědí vyplývá, že vlastně ani nemají zájem o finanční výpomoc formou příspěvku na bydlení, podobně, jak bylo uvedeno výše, spíše odkazují na to, že by jistě neměly nárok a že jsou na tom jiné hůře.

Třetí průzkumná otázka zněla: **Jaké je povědomí a míra využití sociální pomoci matkami samoživitelkami?** Jak již bylo naznačeno, matky, které participovaly na průzkumu, využívají příspěvky na děti a jedna také příspěvek na bydlení. Jejich povědomí o možnostech státní sociální podpory není úplně uspokojující. Informantky jsou přesvědčeny, že na jiné dávky nemají nárok, takže se ani neinformují o aktuálních podmínkách a dávkách. Jedna z respondentek by uvítala více informací o sociálním bydlení, sama však iniciativu nevyvinula, informace aktivně nevyhledává. Zkoumané matky samoživitelky jsou natolik zajety ve svém životě, že vlastně ani neřeší nějaké nestandardní problémy, které by vyžadovaly například intervenci pracovníků státních úřadů. S těmi také mají spíše negativní zkušenosti, pro které na eventuální nárok na státní podporu raději rezignovaly, než aby se potýkaly s byrokracií a neochotou. Informantky také uvedly, že jsou na tom lidé ještě hůře než ony, že vlastně ani onu dávku či jinou formu státní podpory nepotřebují.

Čtvrtá průzkumná otázka zkoumala, **jakou další pomoc matky samoživitelky využívají.** Z rozhovorů je možné vyvodit, že matky samoživitelky využívají ve velké míře pomoc rodičů a sourozenců, všechny informátorky se na tomto shodly. Dále také kamarádky či přátelé. Platí tedy, že kvalitní rodinné zázemí je nezastupitelné, být na veškeré povinnosti a nástrahy života sama je pro matky samoživitelky velmi náročné.

Poslední, pátá průzkumná otázka zjišťovala, **jakou změnu v systému by matky samoživitelky uvítaly.** Informantky by uvítaly změny v oblasti zaměstnání, a to zejména jeho garanci. Uvádějí, že pro ně je jedním z klíčových bodů možnost práce na zkrácený úvazek, resp. na ranní směnu či mezisměny, neboť někdo musí děti odvézt do školy, vyzvednout atd. Zdůraznily také potřebu či vhodnost nějaké formy pomoci ze strany státu namířené přímo na matky samoživitelky, které logicky mají méně peněz než rodiny se dvěma příjmy. Matky samoživitelky nemají tolik možností jako úplné rodiny. Zmíněno bylo také zvětšení informovanosti o možných dávkách, příspěvcích či jiné formě pomoci, například formou letákové či plakátové kampaně odkazující na jiné než státní organizace.

3.5 Diskuse

Předložená bakalářská práce se opírá o kvalitativní průzkum, jedná se tedy o do jisté míry subjektivní interpretaci získaných dat, která může být poznamenána osobní zkušeností autorky průzkumu. Nicméně autorka se snažila udržovat i přiměřený odstup od zpracovávaných dat a interpretace a data hledala a zpracovávala dle jejich nejlepšího úsudku a svědomí.

Průzkumný soubor tvořily tři respondentky, které pečují o své děti bez pomoci rodiny. Účastnice průzkumu se vzájemně neznaly. Z důvodu společného sociálního statutu informantek – matek samoživitelek, z analýzy průzkumu vyplynulo několik společných kategorií, avšak se také objevily charakteristiky, které tyto ženy navzájem odlišují.

Ve zkoumaných případech se potvrdilo, že mnoho otců neplní svou povinnost platby výživného vůči svému potomkovi. Nejsou však jasná pravidla, jež by výši výživného určovala a zároveň vymahatelnost práva ze strany rodiče samoživitele je poměrně malá. Navíc situace, kdy na jedné či druhé straně došlo ke změně, například ke změně potřeb či změně majetkové, je řešena velmi pozvolna.

Z analýzy vyplývá, že je životní situace matek samoživitelek náročná a často žijí s minimem finančních prostředků. Ačkoliv při bližším prozkoumání vychází, že v některých případech jsou matky se svou finanční situací relativně spokojeny, což je třeba označit za poměrně překvapivé zjištění průzkumu, průzkum potvrdil nezbytnost a důležitost systému sociální opory pro matky samoživitelky. Matky využívají přídavků na dítě, daňových úlev a také sociálního bydlení či přídavků na bydlení. Je tak evidentní, že absence jakékoliv sociální opory by způsobila ohrožení stabilního životního stylu neúplné rodiny matek samoživitelek. Na druhou stranu je třeba konstatovat, že sociální systém podpory České republiky se na matky samoživitelky zaměřuje pouze tehdy, jsou-li jejich příjmy kolem životního minima a speciální podpory v jejich životní situaci nejsou v této sféře veliké.

Zkoumaným ženám se tak dostává zejména finanční a instrumentální státní podpory, respektive v případě vymáhání výživného i podpory z nestátní sféry, bez nich by jejich život byl existenčně ohrožen. Podpory emoční a psychické se informátorkám dostává

zejména od rodiny a přátel, v této oblasti zkoumané ženy nevyužívají státní podpůrný systém ani pomoc od státních či nestátních organizací. Všechny účastnice výzkumu se ukázaly jako ženy poměrně silné a nezávislé, primárně spoléhající se na svou osobní podporu, na druhém místě pak na pomoc rodiny či přátel. Nicméně tuto skutečnost není možné zobecnit, vztahuje se pouze na zkoumané informatorky.

V oboru sociální práce je prostor pro práci s touto potenciálně rizikovou skupinou, přičemž jakožto doporučení pro další krok tohoto výzkumu je návrh na vytvoření vhodného programu informujícího rodiče samoživitele o systému státní i nestátní sociální podpory, realizovaného například plakátovou či letákovou formou. Zde se ukázalo, že matky nemají přílišnou povědomost o možnostech jejího využívání.

Výše popsané průzkumné cíle byly splněny. Průzkum definoval jednotlivé problematické oblasti, se kterými se matky samoživitelky potýkají, ukázal, jakými způsoby je řeší a kdo či co jim při tom pomáhá.

3.6 Navrhovaná opatření/řešení

Osoby, které se věnují péči o děti a jejich výchově, by měly být společností náležitě oceňovány a měly by jim být přiznána práva v oblasti sociálního zabezpečení. Péče pouze jednoho rodiče je totiž znatelná ve všech oblastech rodinného života, od zajištění bydlení až po zdravotní péči. Ve většině případů jde o problematické oblasti, neboť to, co v úplných rodinách řeší a zajišťují rodiče dva, musí zajistit pouze jeden. Matkám samoživitelkám, které samy pečují o dítě či děti, by tak měla být poskytnuta náležitá pomoc, aby ony i jejich děti mohly žít život bez starostí o běžné a základní potřeby.

Je třeba zdůraznit, že samy ženy samoživitelky by se měly zajímat o to, na jaké dávky mají nárok, jelikož jejich příjmy jsou zpravidla natolik nízké, že na některou z možných dávek zpravidla dosáhnout. Zde se jako vhodné opatření jeví zvyšování informovanosti matek samoživitelek například prostřednictvím letákové či plakátové aktivity a publikace, které by mohly být umístěny na úřadech či ve školách apod.

Vzhledem k tomu, že rodiče samoživitelé si prakticky nemohou dovolit nepracovat, neměli by tak významný příjem, mělo by jim být umožněno široce využívat daňových úlev, které jim pomohou ušetřit nemalé finanční částky.

S tím souvisí výhody, které by jim mohly být poskytovány na trhu práce, a to například formou flexibilních pozic, možnosti volby zkrácených úvazků, home office apod. Stejně tak by v této oblasti měl být dán prostor pro získání ekonomické nezávislosti, a to možnostmi vzdělávat se nebo requalifikovat. Zde by bylo vhodné provádět informovanost zaměstnavatelů, a to například i prostřednictvím asociací věnujících se pomoci matkám samoživitelkám. Tato iniciativa by také mohla vzejít od pracovníků sociální práce, kteří mají s matkami samoživitelkami zkušenosti a přicházejí s nimi do osobního styku.

K ulehčení péče o děti v době, kdy jsou matky zaměstnané, by pak měla sloužit dostupná předškolní péče, a to formou jeslí, dětských skupin, firemních školek a podobných institucí. Nemožnost umístit dítě do zařízení předškolní péče je pro samoživitele často zásadním problémem, kvůli kterému například volí méně výhodná zaměstnání krátkodobého charakteru či finančně podhodnocená. I zde se jako vhodná intervence jeví informovanost a podpora zaměstnavatelů, kteří by matky samoživitelky zaměstnávali. Iniciativa zcela jistě vzejde od samotných matek, jeho implementace by pak byla vhodná i prostřednictvím asociací pomáhajících matkám samoživitelkám.

Matkám samoživitelkám by měla být poskytována pomoc formou dostupného bydlení v sociálních bytech, ev. nárok na dávky spojené s bydlením, jako je v případě státní sociální podpory. Problémem je však to, že matky samoživitelky třeba nárazově navýší svůj příjem prostřednictvím brigády a rázem svůj nárok ztratí. Vzhledem k byrokratické náročnosti, a tedy i nechuti žadatelek martyria absolvovat znovu, o příspěvky ženy často už znovu nežadají. Zde se jako vhodná intervence nabízí například pomoc a edukace matek samoživitelek ze strany pracovníků sociální práce a/nebo úředníků příslušných úřadů, kteří by ženy odborně a relevantně informovali o možnostech, které jim v jejich situaci mohou být nabídnuty.

Pro úplnost zmiňme návrhy, které se pohybují mimo subjektivní úroveň respondentek, jež se však mohou na implementaci do praxe podílet upozorňováním na problematiku a lobováním za přijetí legislativních opatření. V oblasti výživného by tak měla být pozornost zaostřena i na legislativní zakotvení platby výživného, na čemž se pracuje při přípravě návrhu zákona o zálohovaném výživném, jehož osud je však stále nejistý. Právě účinnější vymáhání výživného, což je povinností rodiče, by zcela jistě vylepšilo

finanční situaci mnoha samoživitelek. S tím bezesporu souvisí i podpora a posilování rodičovské odpovědnosti, zejména otců, vůči dětem v oblasti výchovy a výživy. V současné době se totiž řeší až následek toho, že rodič povinný platbou výživné neplatí. Podobně se jako významný krok vůči rodičům samoživitelům jeví zákonné stanovení minimálního výživného, přičemž stanovení výživného nad minimální výši by bylo ponecháno na uvážení soudu. Minimální částka by se mohla tabulkově odvíjet od výše příjmů rodiče platícího výživné, výše výdajů na dítě, věku dítěte apod.

4 ZÁVĚR

Postavení matek samoživitelek je nejenom v české společnosti poměrně náročné, nejedná se jen o obrovské odříkání a nedostatek času na sebe samu, ale také o nedostatek finančních prostředků, obtížnost sladit práci a rodinu či o stigma sociálního statutu rodiny. Rodiče samoživitelé jsou jednou ze skupin nejvíce ohrožených sociálním vyloučením a chudobou, neboť jejich atraktivita na trhu práce je značně snížena. V důsledku této skutečnosti nemají dostatek finančních prostředků a snaží se je řešit různými variantami.

Hlavním cílem předložené práce bylo charakterizovat matky samoživitelky jako subjekty a objekty sociální práce, popsat jejich nastalou životní situaci, důvody jejího vzniku, úskalí výchovy dětí jedním rodičem, v tomto případě matkou, a přiblížit problémy, se kterými se samoživitelky potýkají. Pozornost byla též věnována tomu, zda tato skupina využívá pomoc ze strany jiných, tedy ze strany státu či neziskových organizací, ev. rodin či přátel, a pokud ano, jakou pomoc konkrétně využívá.

Práce byla rozdělena na teoretickou část, objasňující a přibližující teoretická východiska problematiky, a to definici samoživitelství, přehled legislativních opatření týkajících se problematiky, definici rodiny, její funkce i varianty uspořádání, dále pak i feminizaci chudoby a výživné. Matce jako objektu sociální práce byla věnována kapitola druhá, kde byl popsán systém státní sociální podpory, tedy vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, porodné, peněžité pomoci v mateřství, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a další, a také systém pomoci v hmotné nouzi, kam náleží příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádní okamžitá pomoc. Podkapitola byla věnována i pomoci s bydlením v krizové situaci a pomáhajícím organizacím.

V praktické části pak bylo provedeno kvalitativní empirické šetření prostřednictvím rozhovorů s vybranými matkami samoživitelkami. Šlo konkrétně o zjištění, zda matky samoživitelky svůj život zvládají za pomoci vlastních sil, rodiny a přátel, nebo se neobejdou bez pomoci z oblasti sociální práce, přičemž pozornost byla zaměřena i na to, co by jim případně v jejich životě pomohlo. Výzkumný soubor tvořily tři informátorky

– matky samoživitelky. V souvislosti s cílem práce bylo stanoveno pět průzkumných otázek.

Z výzkumu vyplynulo, že matky samoživitelky se potýkají především s finančními problémy, které se týkají zejména financování bydlení a dalších nákladů na život a volný čas především jejich dětí. Všechny tři informátorky pracují, dvě na částečný úvazek, jedna je osoba samostatně výdělečně činná, takže příjem mají zajištěn, na druhou stranu však ne všem jsou otcí dětí vypláceny alimenty. Je tak evidentní, že zaměstnání na částečný úvazek a nepravidelně či vůbec nevyplácené výživné matky vrhá do finančních problémů. Ženy využívají příspěvků na bydlení či sociálního bydlení, dále pak také příspěvků na dítě a daňovou slevu na dítě, tím však využívání státního sociálního systému podpory končí. Matky samoživitelky jsou toho názoru, že by na jiné dávky neměly nárok a nemají v úmyslu otevřít své dveře úředníkům, kteří by jim nahlíželi do soukromí, včetně například úspor či spoření. Informátorky se tak v případě problémů s financemi obracejí na své rodinné příslušníky, ev. kamarády. Na tuto skupinu se obracejí rovněž i v případě jiných problémů, například hlídání dětí.

Zkoumané matky samoživitelky tak státní sociální systém využívají poměrně málo. Některé z nich však připustily, že by je zajímaly detailní informace k možné další pomoci ze strany státu, avšak samy je nevyhledaly. Zkoumané informátorky tak nejsou plně závislé na dávkovém sociální systému České republiky, avšak bez dávek na bydlení a příspěvků na děti by se neobešly.

Výsledky provedeného kvalitativně zaměřeného průzkumného šetření není možné zobecnit na širší populaci, vztahují se pouze na průzkumný soubor této práce, neboť každý rodič samoživitel má jiné životní podmínky a vyrovnává se svou situací odlišně. Jsou rodiče samoživitelé, kteří se potýkají s velkými problémy, a jsou i tací, již svůj životní osud zvládají takřka bez potíží a na situaci se dobře adaptovali. Nicméně zůstává skutečností, že neúplným rodinám je třeba nadále pomáhat a ulehčovat jim jejich životní situaci. Systém sociální politiky České republiky je poměrně propracovaný a nabízí širokou paletu možností, jak potřebným osobám pomoci, avšak na druhou stranu neexistuje žádná podpora určená specificky matkám samoživitelkám.

Autorka si je vědoma toho, že předložená práce má své výzkumné limity, avšak doufá, že postihla základy problematiky, se kterými se matky samoživitelky potýkají v běžném životě.

Tato práce by mohla být přínosem pro ostatní rodiče samoživitele, jež hledají inspiraci a cestu ven ze své životní situace. Mohla by je navést na možná řešení vlastních potíží a inspirovat je. Přínosnou by práce též mohla být pro samotné pracovníky sociální práce, kteří se tak mohou seznámit s úhlem pohledu z druhé strany.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ARNOLDOVÁ, A., 2015. *Sociální péče. 1. díl. Učebnice pro sociální činnost. 1. vydání.* Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-9898-1.

BOKOVÁ, L. et al. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií.* Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-0-4.

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Ošetrovné.* [online]. 2020a [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/osetrovne>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. *Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství.* [online]. 2020 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Sociální práce v ČR.* [online]. 2020. [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr>

ČSÚ. *Mezinárodní statistiky: máme nejnižší podíl osob ohrožených chudobou, trpíme ale nadvahou.* [online]. 2017. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/mezinarodni-statistiky-mame-nejnizsi-podil-osob-ohrozenych-chudobou-trpime-ale-nadvahou>

ČSÚ. *Osoby ohrožené chudobou v letech 2014–2019.* [online]. 2020. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/125571069/1600212019.pdf/dc590e1c-a42f-495c-a7cd-59a7a42b076f?version=1.0>

DUBSKÁ, D. Sama s dětmi. *Statistika & my.* 2015, č. 3. [online] 2015. [cit. 2020-06-11]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2015/03/sama-s-detmi/>

DUDOVÁ, R. *Postavení sólo rodičů v ČR. Koncepce a realizace sociální a rodinné politiky v ČR se zaměřením na péči o seniory i o děti.* [online]. 2016. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: http://alternativaplus.cz/postaveni_solo_rodicul_vcr_everze

EUROSTAT. *At-risk-of-poverty rate, analysed by household type for households with dependent children, 2018 (%)*. [online]. 2020. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:At-risk-of-poverty_rate,_analysed_by_household_type_for_households_with_dependent_children,_2018_\(%25\)_SILC20.png&oldid=485030](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:At-risk-of-poverty_rate,_analysed_by_household_type_for_households_with_dependent_children,_2018_(%25)_SILC20.png&oldid=485030)

FUČÍK, P., 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno, Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7659-4.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice. „Sandwichová generace“ – kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (děti a seniory)*. [online]. 2011 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: http://www.genderstudies.cz/download/samozivitelky_sendwichova.pdf

HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

CHALOUPKOVÁ, J. et al., 2010. *Proměny rodinných a profesních startů*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 978-80-7330-185-9.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Jak pomáháme*. [online]. © 2020 [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/>

KLUB SVOBODNÝCH MATEK. *Na co má svobodná matka nárok*. [online]. 22. 3. 2018. [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: <https://klubsvobodnychmatek.cz/na-co-ma-svobodna-matka-narok/>

KOHOUTOVÁ, I., NÝVLT, O., *Rodina a statistika*. Prezentace z tiskové konference ČSÚ (9. 4. 2014) o rodinách v České republice. [online]. 2014 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/statistickyurad/rodina-a-statistika-2014>

KOPECKÁ, I., 2015. *Psychologie*. 3. díl. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-9880-6.

KORBEL, M., LEJSKOVÁ, Z., 2019. *Včas a spolu: model systému preventivních služeb pro děti a jejich rodiny*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. Právo na dětství. ISBN 978-80-7421-178-2.

KOŤA, J. et al., 2013. *Sociální psychologie: vybrané kapitoly*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 9788074520297.

KRAUS, B. et al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

LANGMEIER, J., KREJČOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z., 2017. *Rodiče a děti*. 3 vyd. uprav. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O., 2007. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Doplatek na bydlení*. [online]. 2020h. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/doplatek-na-bydleni>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Mimořádná okamžitá pomoc*. [online]. 2020ch. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/mimoradna-okamzita-pomoc>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Peněžitá pomoc v mateřství*. [online]. 2020a. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pohřebné*. [online]. 2020e. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/pohrebne>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pomoc v hmotné nouzi*. [online]. 2020g. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Porodné*. [online]. 2020 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/porodne>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Přídavek na dítě*. [online]. 2020c. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/pridavek-na-dite>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Příspěvek na bydlení*. [online]. 2020f. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-bydleni>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Rodičovský příspěvek*. [online]. 2020b. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociální práce a sociální služby*. [online]. 2020i. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/socialni-prace-a-socialni-sluzby>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Životní a existenční minimum od 1. dubna 2020*. [online]. 2020d. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/zivotni-a-existencni-minimum-od-1.-dubna-2020>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Speciální vzdělávání*. [online]. 2020. [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/specialni-vzdelavani>

NICM. *Peněžitá pomoc v mateřství*. [online]. 4. září 2019. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/penezita-pomoc-v-materstvi>

OSN. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. 2015a. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

OSN. *Všeobecná deklaráce lidských práv*. [online]. 2015. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: https://www.osn.cz/wp-content/uploads/UDHR_2016_CZ_web.pdf

PAULUSOVÁ, M., VAŠÍČKOVÁ, A., 2014. Sociální pomoc ze strany státu neúplným rodinám s dětmi. *Sociální práce/Sociálna práca*. Ročník 14, č. 2, str. 40–44. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. ISSN 1213-6204.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Listina základních práv a svobod*. [online]. 1992a. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Ústava České republiky*. [online]. 1992. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

SOCIÁLNÍ BYDLENÍ. *Co je sociální bydlení?* [online]. 2020. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb>

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. et al. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

VAŠEVÝŽIVNÉ.CZ. *Jak získat výživné*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-05]. Dostupné z: <https://www.vasevyzivne.cz/jak-ziskat-vyzivne/>

Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

VÝŽIVNÉ A ALIMENTY V ČR. *Vyživovací povinnost rodičů k dětem – výživné na dítě*. [online]. 2020. [cit. 2020-03-05]. Dostupné z: <https://www.vyzivne.cz/vyzivovaci-povinnost-rodicu-k-detem/>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní podpoře, v platném znění

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 Rozhovor 1 (Přepis)

Příloha 2 Rozhovor 2 (Přepis)

Příloha 3 Rozhovor 3 (Přepis)

Příloha 1 Rozhovor 1 (Přepis)

Respondentka A

V: Pro vysvětlení, píšu BP na téma Matky samoživitelky v kontextu sociální práce a jedná se zejména o to, přiblížit a popsat veřejnosti problémy samoživitelek, jejich život a celkovou situaci. Můžeš mi říct něco o svém životě?

A: Pár roků, takových deset, ne-li víc žiju sama, rozvedená jsem, mám dvě děti, syn studuje letos bude maturovat. Dceru mám postiženou je v osmý třídě, 8-9 třída v Jedličkově ústavu. Momentálně pracuju v šatníku v oděvech, jako zkrácenej úvazek a předtím jsem byla na hmotné nouzy. Brala jsem dávky a bylo to strašný, jsem ráda že jsem se toho zbavila, protože oni vám to kontrolují, vlastně když máte nějakou brigádu tak musíte hodiny hlídat, je to katastrofa, nechtěla bych se tam už vrátit. A pobírám přídatky na obě děti a alimenty ještě pobírám, manžel mi platí, bývalý teda manžel.

V: A výška alimentů je v pořádku, platí pravidelně, stačí vám to?

A: No, to co mi platí je málo, ale já to nechám, nechci se soudit, u soudu bych stejně neuspěla, protože poslední dobou soud to prostě zamítává. Von mi dává kolik mi dává, máme rozsudek, kdybysme neměli tak to by bylo...katastrofa.

V: A v průběhu let se výživné nějak navyšovalo jak děti rostli?

A: Nezvyšovalo se to...jsem uvažovala až skončí kluk...uvidím. Ale zase se nechci mstít, aby si jako nemyslel, že se chci mstít, že jo. Jsou tady věci, který prostě nechci rozebírat...a nechtěla bych, aby si myslel že se mstím. Přemejšlim, buď to zvýším nebo ne.

V: Momentálně teda pracuješ na zkrácený úvazek, je pro vás příjem dostačující?

A: Teď momentálně jako jo no, jsem ráda že tuhle práci mám, no, skvělý lidi jo. A já jelikož mám problémy zdravotní, chodím vo berli mám problémy s nohou, takže jsem ráda. Nikdo vás nevezme jako ze zdravotních důvodů a kvůli holce jo. Já musím ráno ji

odvíst, teď už mám zařízený, že mi pro ni odpoledne jezdí maminka, protože vona sama nesmí, protože má ty apatický záchvaty, mě to vyhovuje takhle ta práce.

V: A tatínek se s dětma stýká, podílí se na výchově, pomáhá?

A: S klukem ano, ale teďkon poslední asi tři roky už to vzdal, M.....a už je větší a jako má svůj svět vlastně a kluk s ním šel vobčas si sednout na tu skleničku jo, ale M....a je prostě...tatínka má ráda, ale už by nešla. Tatínek by koupil, ale s ním by asi už nešla, takhle už jako tři roky to... a hlavně von teďko vlastně všechno poďál...narozeniny nic, nepopřál nic, k vánocům dobře dostala penízky, k velikonocům nic. Ona přece jen je postižený člověk, kluk to bere sportovně, von ví jak je, to v něm mám oporu. Takže co, tak jí koupím já, ale je prostě, ona to bere jinak. Ale mi si nestěžujem, ona má všechno (úsměv)

V: Ohledně bydlení, tak bydlíte v bytě...

A: ...bydlíme v bytě v paneláku dvacet roků v podnájmu na sídlišti.

V: Příjem, který máte vám vystačí, na nájem a...

A: ...hele mě to vystačí. Mě vystačí i pětistovka, dřív jako jsem měla jen pětistovku to jsem fakt musela jako šकुdlit. Prosim tě musela jsem si půjčovat, ještě že jsem měla kamarádky, který mi pučovaly, protože jsem byla fakt(povzdech)...bez přátel jako, v nouzi prostě poznáš přítele. A mám fakt jako kamarádku, sama nemá, málo má a fakt šla, koupila, půjčila. Teď už na tom jsem líp jako.

V: A na příspěvek na bydlení nemáš nárok?

A: No to jsem jako, jelikož jsem měla komplikaci se smlouvou a do třetího patra jsem pak nešla, protože pak mi to sebrali a nechtěla jsem k nim už chodit, protože strašně byli náročný, voni jsou teď poslední dobou strašně moc náročný jo. Potřebujete samý papíry, samý potvrzení, vod jednoho, vod družstva a tak, mě už to nebavilo. Teď vlastně kontrolujou každýho, co si kupuješ za měsíc, kolik toho kupuješ jako. Dostaneš peníze a musíš jako kolik si zaplatila za telefon třeba, za hygienu, prostě to všeobecně chtěj

vědět. Jako kolik utratíš za vodu to chtěj furt, kontrolujou takhle a já to nechci takhle. Já teďko zatím, zatím žiju...pohoda.

V: Takže máš jenom přídavky na děti a to je všechno.

A: Přídavky na děti a plat mám, že jo, alimenty, tak to mi stačí. Teď už jsem na tom líp, ty dva tisíce třeba mám nebo si schovám a taky mám stravenky, že jo, to mi taky ušetříme. (odmlka) Je to katastrofa fakt, běž si tam stoupnout, daj ti tisíc papírů a pokud je nepřineseš, dám ti příklad... máš přeplatek ňákej tak ti to seberou. A přídavky ti daj když máš určitej limit ňákej, pokud máš vyšší plat než bys měla mít, tak ti je nedaj, no. Ještě že já mám tolik, že se vejdu, někdo bere pětset, někdo sedumset...

V: A když ty máš dceru s postižením, tak...

A: ...nemám péči, musím počkat, jsem zadávala, ale měla jsem takovou protivnou ženskou, tak jsem to přestala, ale počkám si ještě rok a pak...potřebuju zažádat něco u soudu a pak si zažádám. Potřebuju ještě soudně něco, víš. Ta ženská mě tak vytočila, stará ženská, ta už tam není a mě to pak říkali, ať to zkusím, ale já jsem říkala už na to nemám, nevím. Protože musíš chodit po doktorech, voni tě furt posílaj, pak tě odmítaj, a já už na to nemám. Počkám si až budu mít papír od soudu a pak půjdu, protože ona sama nemůže, tak potřebuju papír, že za všechno za ní jako budu dělat já. Jako že budu její zástupce, vona tady tomu by nerozumněla, podepsala by ti třeba ňáskou směnku, vůbec by nevěděla, takže uvidíme no. Hele vona je taková to, to jsme zjistili mi, jako se nám zastavila uprostřed silnice a tak. Jako kdybys byla učitelka, tak bys řekla, že nedává o hodinách pozor a teď dokonce i padá, jde a spadne.

V: Nemůžeš jí teda nechat samotnou

A: No právě že nemůžu, to když tak babička, no ta měla včera úraz, kluk se učí na maturitu teď, tak já jí i všude беру sebou. S něčím pomoct, něco zařídíme, je venku a je od ní klid. Ale jinak chodí i s mamkou, no. Vona chodí do školy do Jedličkárny od druhý třídy, zařídila to, chodili jsme k psychologce a ta to zařídila, vona vůbec na základku nepatří, to byla katastrofa. Takže vod druhý třídy tam nastoupila a no a byla jsem ráda no. Tam jsou totiž její vrstevníci, maj svoje myšlení, maj svůj svět, mají to

stejný takže...se tam hledali, až se našli. Některý tedy učitelky tam jsou zlý jako, s její třídní mám jako problémy, katastrofa jako, ale některý jsou tam dobrý jako učitelé.

V: Je možnost tam děti nechávat třeba přes týden?

A: Můžou být jenom vlastně ty, co jsou mimo domov jako intr, jsou to většinou ty vozíčkáři, ty je tam nechávaj, maj tam svého asistenta, jako na základce, ale jako mi ne, si ji беру normálně domů. Jsem myslela, že bych jí dala do Prahy, tam jako takový děti nemocný jsou, ale bejvalej řekl že ne, ani náhodou, tak bude tady a bude na rodinný škole, zůstane tady a bude mít takovýto osvědčení , zkoušky nějaký budou dělat. Nemůžou dostat výuční list, že jsou nemocný, tak už máme v plánu že jí tam šoupneme, učitelé nám to i doporučili. Bude se učit vařit, šít a něco takovýho, základní věci, bude aspoň něco umět. Jo dobrý...

V: Když se vrátíme k vašim příjmům, tak s čím máte největší výdaje?

A: No jako bydlení, já platím nájem a ještě jako zvlášť majiteli, jakoby dva nájemy. Jako mám pronájem a platím nájem jakoby družstvu a zvlášť jemu. No a když seš v pronájmu tak nemáš nárok ani na dávky na bydlení, to mi taky říkali a musíš tam mít trvalý bydliště. Někdo mi říkal ale že to změnili vod loňska, ale já nevím, já tam nechodím. No já trvalý mám někde jinde, to mám u mamky. No ale i kdybych tam měla trvalý bydliště, tak mi to nedaj kvůli tý smlouvě, ale jak to změnili tak by to snad dali. Já nevím, já jsem to nezkoušela, protože to nepotřebuju. Ti dám příklad, ty když tam teďko půjdeš, musíš je pozvat domů, neřeknou ti kdy přijdou, musíš jim otevřít a pokud nebudeš doma dvakrát, třikrát tak ti to zrušej a nemáš nárok. A to je všeobecně jak z dvojky nebo z trojky, prostě kdo má příspěvek na bydlení tak budou chodit kontroly, aby zjistili jak žiješ a tak. Klidně můžou kouknout do skříně a teď ještě vyfocujou prej, jakou máš ledničku, pračku. Kamarádka říkala, že jí to vyfotily.

V: Takže ty bys měla zájem o některý dávky, ale nechceš tohle všechno absolvovat?

A: Hele já, mě by to stejně teďko nedali, myslim si, protože mám teď ten plat a tohle a já nechci jako, abych zase zbytečně lítání, tam zbytečně stojíš. No zkus si to sama, vem

si papíry vod nich a zkus si to. Daj tři p...e papírů a pak ještě musíš vyúčtování přinýst, jak máš velkej byt, kolik vytápiš, kolik vody potřebuješ, popelnice...

V: Když teď pracuješ a máš příjem, uplatňuješ třeba daňové úlevy na děti?

A: Zatím jo na holku i na kluka, teď už mi to skončí až kluk dostuduje. No ale to jsem taky nevěděla, to mi všechno řekli teď, to mi vysvětlili v týhle práci a to i holky říkali. Totiž to všechno používal tatínek, ještě než nás rozvedli tak von to celou dobu všechno tohle používal a já jsem byla zaměstnaná a jelikož jsem nebyla rozvedená tak on to měl, i když děti byly u mě. Tak jsme čekali no, já takový velký daně dycky když jsem uklízela, potom jsem dělala v ochrance no a pak jsem byla doma.

V: To jsi byla na úřadu práce?

A: No asi pět roků jsem byla doma, mezi tím jsem teda měla nějaký brigády, no pět měsíců jsem měla tu podporu...no jsem neměla stálý příjem.

V: Z čeho jste teda žili?

A: No jsem měla tu hmotku, jako ne furt, jsem měla ty brigády, ale to si musíš hlídat ty hodiny, to je důležitý, jakmile uděláš přes to, tak máš po tom. Takže takhle to maj.

V: A měla jsi ještě ty alimenty.

A: Jo to platil ještě když jsme nebyli rozvedený, to mi platil a ještě pomáhal s nájmem. No platí, musí platit, a tím pádem si myslí že je konečná, že to s nim skončilo. Jako třeba holka měla patnáctiny, tak říkám, ty jí jako nic nedáš a von jako hele platím ti dost tak jí něco kup. A já mám na ní jenom čtrnáct stovek, na ní platí a to je jako dost pro něj, no a na kluka беру šestnáct stovek. Teďkon jako mu to skončí s klukem tak bude platit jenom na holku, tak si uleví, že bude mít do kapsy, to na to čeká.

V: A uvažovala by jsi potom zažádat si o zvýšení na holku?

A: Hele zatím to nechám, uvidím, zatím to mám takhle schovaný a až mě potopí. A stává se to, že moje kamarádka, platil jí stejně jako mě, chtěla to povýšit a voni jí řekli, že jí to nepovýšej a přitom její manžel podniká a u soudu jí to prostě zamítli. A to nebylo jenom u jedny, mám víc kamarádek co to zamítli, (odmlka) no hrozný no. Jako dokud nebyl soud, než nás rozvedli tak platil, kupoval jim jako všechno jo. Jako on nechtěl jemu to tak vyhovovalo jako jak měl i to zdanění a tak, ale jeho přítel mu řek ať mi vyhoví. No protože penízky víš, to bylo výhodný pro něj, jsou to skrblici. Se strašně změnil před třema rokama, chodil k nám jako na vánoce všechno, přines něco nebo mi k nim, a teď už tři roky ani k nim nesměj, vždycky si daj jako venku sraz někde. Jako to jdou někam, klukovi koupil třeba oblek, to jo, ten přítel jeho je hodnej, že jo, postará se i o M.....u, na to že je to mladej kluk. Takovýho mladýho, to byl taky šok. Von to měl jako v sobě, ale já jsem byla blbá no, jsem se modlila, že nemáme třetí dítě, to už bych jako nevydržela, ještě že to nevyšlo. Teď jako ty dvě, to jako P..... je samostatnej to jsem se naučila, že je jako šikovnej kluk, ale s ní je to hrozný, to bych se pak šla pověsit. To všechno musíš říkat třikrát, kontrolovat a stejně jako nic, to mě jako vytáčí... No prostě poslední tři roky hrozný jako nic ty jo, jako P.....i občas zavolá, tak jde, teď dokonce ho chce vzít na dovolenou, tak říkám hmmm. Jako říkal, co tam s nim jako asi bude dělat, říkám, hele běž, celou dobu ti h...o dal, h...o ti kupoval, furt jsem to musela dělat já, tak běž a né abys to platil ty. To jako třeba minulý vánoce dostali každej pět set a von ten blbec volal nejdřív P.....i co jsem jim za to jako koupila a pak teprv volal mě. No co jako, potřebovala mikinu, legíny a takový věci, je velká, to stojí peníze, co si myslí že jako za pět stovek koupíš. Teď jako dostali tisícovku, tak říkám, kdyby se zase ptal, tak že má věci a tadyto jsem schovala, až pojedou na školu v přírodě, na to jsem ani nešáhla. Ty jo, jako v životě takovej nebyl, k patnáctinám dostala mobil, tak se málem p....l, kde na to беру. My jsme se složili víš, děda, moje máma, táta a já, P....k taky, ten jí taky něco koupil a už byl oheň na střeše. Teď ani neví že dělám, a ani to nechci aby to věděl.

V: Takže platí na děti a něco navíc jim dá nebo koupí?

A: No víš proč mi to posílá, protože musí, on to za něj totiž posílá ten exekutor, von má bankrot, proto, on co to má na starost to posílá mě. No bankrot, tenhle rok už poslední... tak právě proto.

V: Myslíš, že jinak by na děti neplatil?

A: Já si myslím, že jo, to nevim asi jo, von vždycky dával jako takhle. Někdy mi to neposlal, tak jsem jako mu ukazovala rozsudek soudu, jako že do dvacátýho, tak mi to pak poslal. Někdy až po měsíci, tak jako jsem neměla, pak přišlo dvakrát po sobě. Jó měl dluhy to víš. Ty jo vždycky když potřebuješ ty peníze tak nejsou, že jo. Ale já šetřím, takže takhle. Ale teď se o to nestará, mu to jako strhávají z platu. Jako měl ty dluhy, protože měl chlapi (smích). Jako teď se tomu směju, ale do smíchu mi nebylo, a to mi ještě holky říkali, buď ráda, že neměl ženský, jako na mě dycky. Teď se tomu směju, už to neřeším, mám svůj život, mám kamaráda ten mi pomáhá, že mě třeba odveze na nákup a povídáme si, pomáháme si, von má auto že jo, tak mě vezme takhle. Ale do bytu si ho vzít, to ne.

V: A s tím bydlením to máš, když jsi v pronájmu na jakou dobu?

A: No jako já tam teďko bydlím dvacet roků, no taky nevím jak to bude dál. Mám to ještě na dva roky, pak se uvidí no, protože majitel stárne, že jo, von by ho chtěl nejradši prodat ten byt.

V: Kam bys potom šla?

A: Víš co, mě se nechce nikam chodit, jako jsem tady dvacet let, abych se někam stěhovala jako katastrofa, ještě tam budu a pak nevím co bude dál no. Byla bych ráda, kdyby mě tam ještě třeba dva roky nechal, musím to nějak zařídit.

V: A třeba nějaký sociální bydlení, víš o tom něco?

A: A to já nevim jestli bych měla nárok. Hele to jsem kdysi, když město dávalo byty, byla v nějakým pořadníku leta, a když na mě přišla fronta tak to zrušili, když bych jako už měla nárok, to byl zákon schválnosti. Jako žádost o byt to byla no, čekala jsem dlouho. A to já ani nevím, že to teď je, a někdo má štěstí že jo, já bych měla tady v tom smůlu.

V: Zkusit se na to zeptat, jestli bych měla nárok ve svojí situaci.

A: No to já ani nevím, že to tady někde je. No nevím, jestli by mi to vzali, já jako nejsem v uvozovkách sociální případ (smích) ale jinak jako vlastně jsem. Já jako makám, že jo...jako teďko.

V: Zeptat se třeba i na dávky, na který máte nárok.

A: Hele hodně dávek jako to vím, většinu jako daj cikánům, protože se jich bojejí a proto taky nechtěj makat, že jo, protože to je výhodný.

V: Ještě když si říkala, že na tom zdravotně nejsi dobře, chodíš o berlích, neměla bys nárok na invalidní důchod?

A: No nemám, to bych ani nedostala, prosím tě kde seš, prosím tě nebydlíš náhodou v Čechách? Jo kdybys bydlela v cizině tak tam je to jistý, tam bys ho měla. Ale tady, to jsem jako nikdy neměla nárok, mi i jako doktoři rovnou řekli, že nemám nárok, no jo no. Víš co, já mám taky jako tu nadváhu, že jo. A já jsem jako dřív sportovala a měla jsem úraz no, pak mám jako třetí nebo čtvrtý stupeň artrózy, potřebuju vyměnit kloub jako mi budou vyměňovat kyčel a normálně jako kloub v kolenu jo. Jsem měla ten úraz no a takhle to šlo no, jako nějaký operace pak do toho ta nadváha. I moje kamarádka byla na operaci a nedali jí taky ani částečněj, i známej byl se žádama na komisy, taky nic, nic nesmí, ale neuznali mu to, musí do práce a dělá těžkou práci. Hele no Česká republika jako jo.

V: Máš povědomí o pomoci samoživitelkám od nestátních organizací, nadací, třeba aktivity pro děti?

A: To jako takhle ne, to jako nevím... ale hele to zas vím, že takhle občas přispívá jako ... jak se jmenuje ... Dráček? Myslím, že s nima v Jedličkárně taky spolupracujou, třeba doučování nebo takhle, to platí nějaká ta organizace za to, to jako tam říkali. Holka pak chodila v Jedličkárně na nějaký kroužky a mimo taky jako maj nějaký kroužky, mimo někam choděj, ale já bych jí tam nedala, ani bych to nestíhala.

V: A nad rámec běžných věcí, můžete si třeba dovolit něco navíc pro radost, dovolenou atd.?

A: (Smích), můžem si dovolit jo? Jako že všichni teda nadávaj, že jako spíš dětem. Jako dopřeju si to jo, jako třeba když dostanu něco navíc tak to jo. Já si vždycky dopřeju když si koupím barvu nebo jdu ke kadeřnici, to já vůbec nechodím, tak kamarádka mě zastříhne. Jó a s dětma prázdniny to si dopřeju hmm, kvůli nim musím jezdit. To jezdíme od známí maj z fabriky, na dva, na tři, na pět dní máme chatičku, hlavně aby byla wifina pro děti, aby mohly na telefonu že jo(smích), to snad taky znáš, ne.

V: Co by se podle tebe mělo změnit, aby na tom samoživitelky byly líp?

A: Co by se mělo změnit? No měly by se změnit támhle na úřadech jako jiný zákony, no ne. No změnit hlavně aby měly ty ženský práci, to je přece důležitý pro nás, no a zkrácený úvazky, protože v dnešní době, aspoň na tu ranní nebo mezisměnu, já musím prostě ráno odvíst holku, odpoledne vyzvednout holku, bejt doma, učit se s ní, dělat úkoly. No práci hlavně aby měly samoživitelky, dyť víš ne, práce šlechtí člověka přece ne (smích)

Příloha 2 Rozhovor 2 (Přepis)

Respondentka B

V: Pro vysvětlení, píšu BP na téma Matky samoživitelky v kontextu sociální práce a jedná se zejména o to, přiblížit a popsat veřejnosti problémy samoživitelek, jejich život a celkovou situaci. Můžeš mi říct něco o svém životě?

B: Určitě můžu, no tak mám dvě dcery, jedny je teďka 14 a jedny 19 a ta žije u tatínka, ta mladší žije se mnou. No, nebylo to tak vždycky...ale okolo 15 roku ty starší dcery, prostě se rozhodla, že prostě bude bydlet u něj... Jinak teda jsem OSVČ už asi šestý rok teď jedu a mám malej obchůdek, květinářství, starám se o tu mladší dceru, na tu starší platím alimenty a na tu mladší mi zase posílá tatínek, dáváme si vzájemně dva tisíce. Asi to je tady k tomu, jinak jsem sama, bydlím v bytě pro příjmově vymezený osoby, mám to teda od města pronajatý, kdy vlastně teda každý dva roky musíme teda dodat nějaký potvrzení o tom, že si...že nejsme trestaný a že si vyděláváme, ale zase né moc, aby vlastně jsme měly nárok na ten byt dál, aby nám prodloužili smlouvu. To zatím je všechno, do toho se vejdem, takže to jako všechno funguje a od státu ještě pobírám příspěvek na bydlení.... A zatím všechno je tak jak je...

V: Z těch dávek máš jenom ten příspěvek na bydlení?

B: Vím jenom o příspěvku na bydlení a myslím si, že nemám nárok na ten sociální příspěvek...

V: ...ten už není, ten zrušili.

B: ...aha, tak to už ani není...a když jsem se teda rozvedla tak jsem vo to žádala, ale vím že tam jsem měla ušetřených asi deset tisíc a voni mi řekli...nebo že mám auto, že ho musím prodat... že zatím na tom nejsem tak blbě, aby voni mi ho vlastně přiznali. To byla asi ta hmotná nouze....jinak asi když chodím na ten příspěvek na bydlení, tak i ta paní ze začátku mi říkala jako jestli na něco dalšího mám nárok nebo ne, nějak vidí z toho vzorce když vypočítávají příspěvek na bydlení, tak vlastně zjistí mi, jestli se dostanu ještě na nějak další příspěvek, jestli vůbec mám nárok. Na přídavek na dítě to vůbec nemám, protože vlastně s tím příspěvkem na bydlení už jsem nad nějakým rámcem, takže vono vlastně když ti někde daj něco, tak už vlastně ve finále na to další stejně nemáš nárok. Vlastně jako, že někde ti daj, někde ti vezmou. Přídavek na dítě, myslím si, je

stejně vůbec banalita. To jako myslím jsem někdy brala asi 245 korun na každou a myslí, že mi jako na E...u řekli, ať jako dbám aby ty peníze byly využity ve prospěch dětí, když jedny plýny tehdy stály přes dvě stovky, tak jsem říkala, tak mi přispěli na jedny plýny jako, ale jako dobrý....Já teda jsem ráda aspoň za ten příspěvek na bydlení, jsou tam vstřícný, je to super a vlastně ve finále úplně extra jako na ty prachy jako nečekám, chodím tak až ten poslední měsíc toho čtvrtletí a že už tam těch lidí je míň a i ty ženský v tý kanceláři jsou tak jako víc klidný, protože tam toho maj hodně moc. Jako jsou určitě lidi na tom hůř, že třeba počítaj s každou korunou že jo, kterou jim stát dá. Tak a zaplat' pánbůh nejsem na tom tak blbě, abych čekala na každou korunu, teďka mi teda přispívaj 1028 korun, i za to jsem ráda... každá koruna dobrá, že jo..

V: ...takže i kdybys neměla ten příspěvek na bydlení..

B: ...no vystačilo by mi to, akorát já zas jako mám od státu ten byt, že jo, kde platíme nájem nákejch já nevím asi třeba, teď nevím přesně, ale třeba dva a půl tisíce nájem a pak k tomu jsou služby, jo, který jsou jako dostatečně nadhodnocený, aby kdyby náhodou byla velká spotřeba tak radši ti prostě vracej než abys doplácela. Takže více méně vesměs mi vždycky vracej...takže jsem ráda za ten byt od města, že vlastně takhle..už vlastně mi to město přispívá, že mám možnost bydlet v bytě s nižším nájmem, což je super... a bydlení je parádní.

V: Jak jste tam dlouho?

B: Tak deset let asi, deset let...

V: Takže je možný, když jste pořád v situaci, kdy potřebujete někde bydlet .....

B:...no není to jako startovací byt, kdy vlastně ten je na nákejch deset let...už dál vlastně si musíš najít něco svýho. Tady je to vlastně, že pořád dokládáš, že ta tvoje situace se nějak nezměnila, že si třeba něco nezdělala, nějakou nemovitost nebo tak nebo si třeba hodně nevyděláváš...pak jako musíš tady mít trvalý bydliště, nesmíš mít dluhy vůči městu, se dokládaj všechny ty potvrzení k tomu. No a je to každý dva roky, ale myslím si, že je to vlastně jako dobrý, protože ne každej to má na dva roky, protože mě to dávaj furt po dvou letech, ale někdo to třeba má po půl roce, když to jsou ne úplně solidní lidi. No ale bála jsem se když ode mě odejde ta starší dcera, že půjde k tat'kovi soudně, tak.... jsem se bála, že nás odtamtud vystěhujou a vlastně ne, stačí vlastně že mám jako

jednu dceru (smích) nezletilou, školou povinnou...ale měla jsem trošku strach, ale zatím jako dobrý. No ale v květnu příštího roku zas budeme dokládat ty razítka, takže se budou dodávat ty potvrzení všechny možný, jestli nám to prodloužej, pak bude komise jestli teda projdem nebo neprojdeme...uvidíme.

V: Starší dcera je teda u táty, jak to máte s výživným?

B: To máme soudně daný, tatínek to chtěl jinak, ale bohužel soud (smích) mu to odpískal, že takhle teda ne, ale to tady nebudu zmiňovat nějaký soudní věci...Ale platíme si nula od nuly pojde, ale platíme si to, abychom měli nějaký důkazy, on se teda stará o tu starší a já vlastně já o tu mladší, a já teda tý starší dávám ještě nějaký kapesný jako jednak je na intru, teď maturuje, takže aby měla prostě nějaký prachy navíc...no a tatínek tý mladší nedává ani korunu. Takže ale tak to je jeho volba, jo, ale jako jednou za dva měsíce jí teda zaplatí kredit (smích) 200 korun. Jo a K...a ta starší já jsem nikdy na ní netlačila, že ke mně musí na ten víkend jít, protože si myslím že je to na jejím svobodným rozhodnutí, prostě ať si dělá co chce. Bud' mě bude chtít vidět jako že to tak funguje, že mi prostě zavolá, že jdeme na oběd, na kafe nebo tohle nebo jí zavolám já, hele zastavte se, něco pro vás mám, třeba s tím svým přítelem. E...a jako ta mladší by měla být u něj jednou za 14 dní o víkendu, ale vlastně u něj moc být nechce, to bych teď nějak chtěla změnit, jak teď chodíme do Čápa tak ta sociální pracovnice říkala, že bysme měli sepsat nějaký nový dohodnutí jako že o tom... E...e už je čtrnáct, bude jí patnáct, by si už mohla říct kdy a kam jako jde a aby si mohla dělat nějaký svoje aktivity a nebyla vázaná tím, že musí prostě tady ten víkend k tatínkovi od pátku do neděle do večera... pondělí do rána. Chtěla bych teda, aby i ten tatínek pochopil, ať si myslím, že je to nereálný, že E...a je vlastně svobodnej člověk a on jí uváže nějakým nařízením, tak si myslím že o to víc ona k němu nebude chtít. Co von jako čeká že jo když se k ní chová od malička jak blbeček, tak prostě ona ho za to nebude milovat, že jo. To je jako hodně věcí co ona má v sobě a nemůže to spolknout a zůstává to v ní.

V: Kolik let jsi vlastně samoživitelka?

B: Třináct let, skoro čtrnáct, E...e byl rok když jsem odešla. To tenkrát to bylo náročný, ze dne na den jsem se rozhodla, že seberu děti a odejdu (odmlka). Asi tři dny jsem bydlela u rodičů, než jsme teda sehnaly nějaký byt ve V..... na faře, tam měli takový jako provizorní byty, pro momentálně co potřebujou lidi, takže jsme tam měli 2+kk

malinký to bylo, ale nám to stačilo. Ve finále jsme tam byly přes tři roky, no jako ale bylo to náročný samozřejmě na nájem a já jsem teda měla jenom vlastně mateřskou a tehdy jsem nemohla brát příspěvek na bydlení, protože jsem tam nemohla mít trvalý bydlíště...jak to tam bylo tehdy... jo a já jsem chodila teda na brigády, já jsem musela chodit no, na poštu, třeba dva dny v tejdnu a mamka mi hlídala děti.

V: Měla jsi jen mateřskou, něco z brigád a ještě něco?

B: Příspěvek na bydlení teda nebyl a jestli jsem měla přídavek na dítě ...to nevím, možná jo.

V: A hmotnou nouzy?

B: Ne, ne, to oni mi řekli, že mám auto (smích) že na to vůbec nemám nárok vůbec. To jsem měla alimony 3700 vlastně a za celou tu dobu...jsem si vlastně nezažádala, jako do té doby, než šla K....a k němu a řešily se znova alimony, o zvýšení alimentů, jo to jsem udělala hloupost samozřejmě, měla jsem si jako zažádat už prostě jak děti stárly. Měla jsem si zažádat....ty alimony jsem teda brala, to jo no. To on si na to dával pozor, aby všechno platil a asi rok předtím, než šla K...a k němu tak to zvýšil asi na 4000 na obě, no a asi poslední dva měsíce to mi platil 4200 no. A občas, no občas, asi dvakrát zaplatil vždycky jedny taneční školu přes léto. Ale když K....a jela třeba se školou do Francie nebo Anglie, tak jí dal jenom kapesný, fakt jako pár euro nebo tak. Ale nepřispíval, to mi pomáhala maminka, třeba když jsem neměla na zaplacení celého toho zájezdu, tak vlastně mi půlku zaplatila třeba mamka nebo to zaplatila celý a já jsem jí to potom splácela.

V: Něco nad rámec výživného otec platí nebo přispěje?

B: Né, ne, ne vůbec, tancování platím jenom já E...e, to von vůbec, vůbec. To já třeba K...e jako třeba.... jako jednou za čtvrt roku jí dám třeba dva tisíce na účet jí pošlu a ještě mezi tím dávám třeba pětikilo.... No von je takovej jinej no.

V: Mluvila si o rodičích, hlavně o mamince, že se na ně můžeš spolehnout, když potřebuješ.

B: Ano, ano přesně, vlastně rodiče moje nebo teda mamka s přítelem a nebo teda brácha, ten by mi taky pomoh, kdybysem potřebovala, ale jinak jako snažím se abych jako to nepotřebovala, a vždycky když jsem si od nich samozřejmě něco půjčila, tak jsem se snažila samozřejmě to hnedka vrátit nebo co nejdřív, že to prostě nemám ráda nějaký dluhy.

V: A využila jsi někdy pomoc nějakých neziskových organizací?

B: Ne, ani řekla bych, že jsem o tom nevěděla nebo že jsem takový nějaké informace neměla, tak jsem si jako říkala, že to co přispívá stát, tak ty informace si jako člověk sežene, ale já jsem se jako nikdy moc nepídila po...radši jsem si prostě řekla mami půjč mi dva tisíce, tak prostě jako půjčila, bylo to jako rychlejší. Furt jsem si jako řekla, že vždycky na tom lidi můžou bejt hůř, jako já nebyla nikdy jako že bysme neměly co do pusy jako, vždycky jsem se snažila postarat, i když jsem třeba šla na brigošku nebo něco, že jsem se snažila ty peníze jako nějak... to nebylo zas tak šílený, teda pro mě. Třeba by s toho někdo dělal vědu, ale to jako mi nejsme náročný nebo aspoň teda já ne a v té době ani ty moje děti nebyly, takže...ted' jsou náročnější, no. Ale v mém věku už člověk přežije i s hodně málem a nepotřebuje nic.

V: Z těch příjmů co ted' máte si můžete dovolit i něco pro sebe, co byste chtěly, pro radost...

B: ...já si myslím, že ted' už ano, člověk je hodně náročnej a co je něco...já třeba něco navíc si, já třeba jako to nemusí stát ranec jo pro mě, ale třeba dobrá, chtěla bych se jet třeba podívat do Norska, ale prostě furt si říkám, že tím, že jsem OSVČ tak si radši musím nechávat peníze na třeba horší časy, takže aby člověk měl nějaký peníze na to, aby člověk přežil co já vím třeba tři měsíce, což si myslí, že je minimum co by člověk měl mít když je OSVČ. Takže jako mám pro tyhle věci jako v nějaký rezervě peníze, ale nemůžu jako vlastně říct, že bych měla třeba ted' (odmlka) jako musela bych vzít z nich, abych se třeba podívala do Norska nebo prostě na něco. Ale jsou krásný věci i nad rámec, každopádně si můžu zaplatit taneční školu nebo prostě tancování co chodím, ale hlavně to můžu teda dopřát i mojí dceři, která to miluje...a prostě občas si něco koupíme, ale říkám, já třeba nejsem náročná, to myslím si, že E...a je náročnější. Že dneska ten svět je takovej, samá reklama, samý jako hezký upoutávky a ty mladý lidi

jsou ještě jako hloupý na jednu stranu a potřebujou mít hnedka teďka všechno co je nejlepší, nejnovější. Ale ono je to vlastně šťastnejma neudělá, že jo.

V: A než si začala pracovat jako OSVČ, měla jsi někdy problém, že jsi samoživitelka ohledně zaměstnání?

B: Jako já jsem asi neměla nikdy jako žádný problém, teda já vždycky měla hlídání, jsem měla jako oporu v tý mamince, takže vždycky to bylo jako nějak ošéfovaný, že jsem to jako nějak nepocejtila. Dokonce jsem třeba jeden čas dělala jenom odpolední, jsem odvezla děti ráno do školy, do školky a vlastně vyzvedávala je mamka, já jsem byla na odpolední třeba do osmi v práci a pak jsem si je u ní vyzvedla a nebo pak s nima chodila ke mně domů. No a pak když už byly větší tak už prostě chodily domů sami, jsem dělala ráno, odpolední, takový v pohodě.

V: Takže ta pomoc mamky nebo rodičů...

B: ...to mi stačilo. Jako vždycky jsem se snažila jako neprosit tatínka jejich nebo...protože jsem s ním neměla dobrý vztahy, takže většinou se nějak neangažoval...to by nějak bylo pod jeho úroveň. Hlavně aby byly v pátek u něj jednou za 14 dní, jak tam nebudou, tak už nemaj vůbec chodit. No to je (povzdech)... No ty chlapy maj hrozný ego jako v sobě, jako můžu říct, že asi né všichni, né na každého to působí stejně....ale spousta, spousta mužskejch je tím ovlivněný a nemaj to prostě jako to má třeba můj brácha. On byl jako vždycky solidní ke své ženě, dneska bejvalý, stará se s ní o své děti, teďka o její nové děti nebo jedno teda a hlídá jim ho, jo (smích) nebo prostě jim dá prachy. Když on nemůže tak oni mu pomůžou...tak jak by to asi jako mělo bejt. Každý jako máme své mouchy, ale jako takovýto sociální cítění si myslím, že u spousty lidí je nastavený špatným směrem, no. Je to o tý pomoci...tak jako když se s někým rozvedu, tak jako pořád to je matka mých dětí nebo furt to je otec mých dětí, tak prostě jednou ty děti spolu maj, tak jako by si měli jeden druhého vážit, no... Já jsem teda poranila vlastně to jeho ego, takže od té doby on mě nenávidí, v těch dětech to vlastně klíčilo furt s té doby co oni byly u něj, že jo, takže K....a o mě neslýchala nic hezkýho, když byla u něj, jo...takže to tak je. A stejně jsem to měla já, když naši se rozvedli, tak taťka neřek nic hezkýho o mojí mamce, prostě...a do dneška je to debil (smích) takže s ním se jako snažím radši nestýkat. Takže je to takový, že se to furt opakuje ten příběh, tvůj otec debil, manžel pak ve finále zrovna tak...najdeš si prostě stejnýho....

V: Napadá tě ještě něco, co by se mohlo změnit v pohledu nebo přístupu k problémům samoživitelek?

B: Myslím si co by se jako dalo, tak u těch samoživitelek by třeba mohlo bejt jak si choděj třeba pro ten příspěvek nějaký sociální od státu, tak třeba tam by mohli mít třeba nějaký letáky k těm neziskovkám, aby se jim...hele tady zkuste poprosit, třeba vám něco přispějou. Aby se o tom vlastně vůbec jako dozvěděly, protože není třeba každej takovej jako že by to vyhledával, snaží se prostě, ale neví o tom, třeba jako informace. On nikdo nic neřekne více méně, dokavad se úplně jako nepídíš. Jako kdyby na tom úřadě řekli, hele nevíme jestli z toho něco bude, ale za zkoušku nic nedáte, že jo. Co já vím, třeba jako propojit tohleto s tím, s tou pomocí od státu, to by bylo fajn. Protože jako chápu, že může na tom bejt spousta lidí hůř než jsme...prostě s někým se život prostě nemazlí. Záleží z jakýho pohledu...jako třeba já, abysme se uživily, tak kmitám od nevidim do nevidim, opravdu jako jsem tam od osmy do pěti, ale kolikrát mám ještě do večera strašně moc práce, o víkendu jezdím pro zboží, každou sobotu mám otevřeno, takže je to takový, že třeba doma moc nejsem a nemá čas ani na sebe vlastně extra jako ani na tu E...u. Ona už to jako moc nevyžaduje, má svoje nějaký aktivity, ale jako třeba bych s ní taky trávila jako víc času, ale je to takový. Mě teda osobně už to takový nepřijde, že takhle hodně pracuju, ale někdo mi říká, jak ty to prostě děláš, máš rozvoz, seš tady furt, ještě tancuješ, ještě chodíš na angličtinu, máš takovýhle aktivity a ty ještě chodíš běhat, kdy to jako všechno stíháš. To je právě ten úhel pohledu, někomu to jako může přijít, že to vlastně je, že se jako nezastavím, ale vlastně mě už to nepřijde, já prostě potřebuju jít spát unavená. Ale jako nevím, jak dlouho tohle jako zvládnou, je teda třeba, umět si to přiznat, jako je to vyčerpávající, jednou za čas jsem jako unavená, tak trošku s tím něco udělat, odpočinout si a pak zase najet a umět se restartovat trošku. Je fakt jako já jsem se snažila, my jsme tak vychovávaný, moje mamka taky zůstala s náma sama, prostě chodila na noční, každý den dělala odpolední a dělala každou sobotu. Protože aby na to všechno měla, protože nechtěla od taťky ani korunu navíc, aby ho nemusela kontaktovat....Takže prostě já jsem taky nechtěla ani korunu navíc aby nebyly zbytečný řeči z jeho strany, jo prostě, radši jsem si všechno ošéfovala sama, protože zvládla to mamka, zvládla jsem to taky. Nevím, jako akorát mi pak prostě přijde, že člověk se tak jako naučí všechno si obstarat, všechno si udělat, všechno zvládnout a vlastně ve finále do tý rodiny nikoho dalšího nepotřebuje. Vlastně teď má člověk problém s někým vydržet, protože ti to jako nabourá to tvoje soukromí, to tvoje... a ty chlapi dneska to je

(povzdech) A koho se chytanou, ženský, která se dokáže postarat sama a nemusejí jí moc dotovat, že jo. Zvládla vychovat nebo zvládla se postarat o dvě děti, tak se zvládne postarat i o mě, že jo (smích).

Příloha 3 Rozhovor 3 (Přepis)

Respondentka C

V: Pro vysvětlení, píšu BP na téma Matky samoživitelky v kontextu sociální práce a jedná se zejména o to, přiblížit a popsat veřejnosti problémy samoživitelek, jejich život a celkovou situaci. Můžete mi říct něco o svém životě?

C: Tak já teď žiju sama s dětma, nějak šest let asi, no klukovi je 23 ten studuje a holce tý je 12, ta chodí na základní školu. Jsem rozvedená přes dvacet let a děti mají každý jinýho tatínka a jsou obě u mě, u kluka je to jasný, tam ze strany otce není a nikdy ani nijak nebyl zájem, takže jsem ho vlastně vychovala sama a holka ta chodí k tátovi, jako že ten má zájem...teda teď už má (smích). Jak to tak bejvá, když jsme byli spolu, tak jsem byla na všechno sama, tatínek byl pořád někde...no měl asi hodně práce a tak...ale teď se snaží dělat ze sebe vzornýho tatínka, aby se ukázal, no takže....Pracuju na zkrácený úvazek, protože jak jste sám s dětma, tak prostě časově to potřebujete trochu jinak a úplně na to není nikdo zvědavěj, že máte s těma dětma pořád něco...jako vozit do školy, pak nějaký kroužky, tréninky, takže taxikaříte pořád, že jo (smích), pak jsou taky nemocný, takže zůstat doma... no a pořád dokola. No takže ta ženská prostě nemůže dělat od nevidím do nevidím, odpolední, noční, víkendy....mám sice teda míň peněz, ale jinak to prostě nejde, no zatím...

V: A kde bydlíte?

C: No teď jsme pár let v pronájmu, protože jak jsme odešli od toho druhýho tatínka, tak jako že nic nemáme, protože jsme nebyli manželé...a tak nějak měl všechno napsaný na sebe... no tak nám nic nezbylo, no...takže teď máme byt, pronajatý. No je to děs, skoro všechny peníze jdou na to bydlení a tak...a samozřejmě nemám nárok na příspěvek na bydlení, protože tam nemám trvalý bydliště a je to pronájem, takže to nikoho nezajímá...takže nám pomáhaj rodiče, to jako bez nich už bysme byli asi někde pod mostem, tak to máme takový štěstí, protože bez nich nevim, no.... A to už je takhle podruhý, protože jsem tenkrát zůstala s klukem sama, když byl malej a to nám taky pomáhali, no bez nich fakt nevim...když to vidím okolo, jak ty lidi dopadaj když nikoho

nemaj...je to hrůza. Takže já mám teda strašný štěstí, že je mám, úplně nevím jak bych to dala....to byly chvíle, kdy by člověk nejradši skočil pod vlak....(odmlka)

V: Na příspěvek na bydlení teda nemáte nárok a jiný dávky pobíráte?

C: No, to jsme měli, teda na děti přídavky, na holku 600 a na syna to bylo 710 korun tenkrát, no to bylo jediný na co jsme měli nárok. A to ještě trvalo než to vůbec přiznali, jak jsme tenkrát byli už sami a tak jsem si zažádala o přídavky na děti. Jenže to musíte čekat tři měsíce, protože nám museli toho tatínka vyřadit z okruhu posuzovaných osob... a za ty tři měsíce jsem teda žádala znova, no a zase problém, protože tatínek měl na sebe slevu na dani na dceru a nějak se nedařilo se s ním domluvit, aby to jako zrušil...ty jo ve finále jsme čekali víc jak půl roku než jsme se dočkali těch pár koru...to je prostě neskutečný jak to funguje. A to jsem tenkrát byla bez práce, bez peněz...na hmotný nouzy tam mě votočili hned mezi dveřma, jako máte stavební spoření..no zrušit, životní pojištění...no taky zrušit, nikoho to nezajímá, že nemáte pomalu na chleba.. A pak tam sedíte půl dne mezi lidma, abyste se doprošoval a posloucháte jak si ty některý tam sdělují co všechno pobíraj a co ten druhý a co by se ještě dalo...slyšíte ty částky a to se vám chce z toho brečet jako nejvíce. Jako že maj za měsíc na dávkách víc peněz, než normální člověk vejplatu když maká...a na co všechno jim jako přispívaj...to jako člověk žasne...

V: Teď už nemáte ani ty přídavky na děti, jestli tomu dobře rozumím?

C: Ne, ani na jedno dítě, protože syn studuje, a aby vůbec mohl studovat, protože to něco stojí, že jo, tak si našel u toho práci, no a má to na živnost'ák. Jinak bysme to nedali, ze začátku mi pomáhali rodiče, platili mu ubytování, já mu dávala na cesty, na jídlo a tak, ale stálo to šílený peníze. A on si teda našel tu práci, aby na to všechno měl a když jsem za rok znova dávala potvrzení příjmů na ty přídavky, tak jsem tam musela dát i jeho daňový přiznání, protože bydlíme spolu. No a za pár dní přišel dopis s barevným pruhem, že jsme přesáhli určitou částku, a že nám odebíraj přídavky na dceru i na syna. No to bylo asi něco přes 21 tisíc nějak co jsme měli na tři osoby v domácnosti, a nikoho vůbec nezajímá, že ten kluk šel dělat, aby si zaplatil tu školu, aby měl nějaký dobrý vzdělání. Takže ve finále když sedíte doma, nestudujete, nepracujete, prostě nezám tak

jste na tom líp, než ty lidi co se fakt snažej a něco dělaj, úplně asi ten systém není dobře nastavenej....

V: Říkáte, že Vám hodně pomáhají rodiče a co otcové dětí?

C: No tak ten poslední tatínek nám hodně pomoh, to jsme o všechno přišli, na holku sice platí a ona k němu chodí, to jo. Ale když si vezmu, že nás o všechno připravil a kolik vydělává, tak je to fakt směšný, jako ty alimenty.... A jako takovýto jak všude čtete a slyšíte, že to dítě má nárok na stejnou životní úroveň jako rodič, to je fakt směšný, tak takhle to opravdu tady v tom státě nefunguje. U soudu Vám přiklepnou nějakou částku, která naprosto neodpovídá realitě a zkuste se ozvat, tak to ještě snižej. Mě i právník varoval, když jsem mu říkala, že jsou přece nějaký tabulky, podle kterých se maj soudy řídit, když určujou výživný, ať se ani neopovažuju se před soudcem o něčem takovým zmínit, ať jsem ráda....Já myslim, že ty lidi vůbec nemaj páru, na kolik to dítě přijde...teda zní to blbě, že jo, ale je to tak. Přece ta ženská musí zaplatit ten nájem, protože asi musej někde bydlet, musej taky něco sníst, hygiena je taky potřeba, no oblečení to je masakr, jak je všechno drahý... a to je pořád něco. A kdo pak ještě může dětem zaplatit kroužky nebo, aby mohly sportovat nebo třeba hudební nástroj...dyť to všechno stojí tolik peněz a kvůli tomu, že tatínkové by si nechali pro korunu vrtat koleno, tak ty děti přicházej o tolik možností a co maj pak za život? To je....Ale ty chlapi jsou tak hrdý nebo já nevím, že nedaj, maj klapky na očích, na uších a vůbec je nezajímá, že ničež život svým vlastním dětem. A jako dva tři tisíce fakt moc nespravěj...co to dneska je. No a co si budem povídat, že jo, ta ženská má pak taky ten život na ... na nic.

V: A nad rámec výživného něco otec přispívá?

C: No tak teď vlastně tý holce všechno platím já, jako co je do školy, kroužky, tréninky no a všechno okolo. Ale jako něco jí koupí, jakože oblečení nebo něco jako dražší, co teda já bych jí fakt koupit nemohla, no. Je to teda někdy zbytečný mi přijde, že by se nám jako ty peníze hodily jinak, že jo, ale s tím jako nic neudělám. Má jako ze sebe dobrej pocit, tatínek nebo já nevím...no ale že by ho zajímalo jak jako žijeme, jestli máme co jíst...no to jako ne. No a bere jí teda lyžovat v zimě a no o prázdninách někam na dovolenou, no....no takže si vlastně není na co stěžovat (smích).

V: A jak to je s druhým otcem?

C: Tak tam je to ještě vtipnější, to by asi bylo na knihu (smích). No... tam to nefunguje vůbec, na kluka neplatí, vůbec se s ním nestýká, tak nějak jsme mu byli vždycky ukradený. Tak nějak ve zkratce, občas něco poslal, aby se neřeklo, no několikrát jsem podávala trestní oznámení, tak pak dostal podmínku a jelo se na novo. Za těch víc jak dvacet let jsem nikde nenašla nějaký zastání, aby mi někdo pomoh, táhla jsem všechno sama a nebejt rodičů tak...já fakt nevím, vůbec si to neumím představit (odmlka). No a pak teda když si jako odbyde tu podmínku, tak je vysmátej, protože no měl by sice ty peníze co dluží jakože zaplatit nebo aspoň nějak splácet, ale vlastně nemusí, protože mu už nic nehrozí.... No a tak máte to na něm vymáhat v občanskoprávním sporu, jakože exekuce... tak to je další vtipná věc, jelikož když ten člověk nepracuje nebo teda jo načerno, nemá žádný účet v bance, žádný auto, žádnou nemovitost, jako fakt nemá nic, tak vy nic nezmůžete. A všichni to vědí, jak to tady funguje, že je to běžná praxe, ale prostě nic....no nic.

V: Takže on Vám neplatil na syna alimenty a ani nikdy nesplácel to co dlužil?

C: No jako občas něco poslal, i dneska něco pošle...jo ale to jsou směšný částky, když třeba pošle tisíc korun jednou za čtyři měsíce a vůbec teď, kdy je kluk velkej, ještě k tomu studuje...to vás spíš jako urazí a říkáte si, jestli si jako dělá srandu nebo co. Jako fakt je z toho člověk spíš unavený za ty všechny roky, protože to je taková marnost... jsem si kolikrát říkala, že už na to fakt nemám sílu a vykašlu se na to....a pak zas jako přece to tak nenechám, tak jsem zase něco zkusela, protože mi to přišlo strašně nespravedlivý. No je to děs... no a to jsem před asi....no tak tři roky to budou, to jsem někde viděla nebo četla, nevím, že jsou nějaký organizace, co teda pomůžou s tím vymáhat ty alimenty. Tak jsem to zkusila, si říkám no tak poslední možnost, pak už to fakt nechám. No a teda jsem jim všechno poslala za ty roky a začli to řešit, no trvalo to teda nějaký čas, ale dobrý, teď už se tím vůbec nezabývám, má to nějaký exekutor a ten všechno vyzjistí a zařídí. Sice s tím byly komplikace, že jo, protože oni teda zjistili to samý co já, co taky jinýho, že prostě není kde brát (smích). Ale nakonec ho někde dohnali, protože se nechal zaměstnat, sice teda za asi nějakou minimální mzdu, no ale strhávají mu nějaký peníze a něco mi chodí. Je to teda jako směšná částka, ale aspoň

něco nebo si říkám, že jsem měla jako tu sílu ještě se tím zabývat a nakonec ho to dohnalo....ale už to nechci řešit, takhle to teď je...kluk je šikovnej a neztratí se, to je teda důležitý....a ten pán, jestli mu to někdy docvakne, no nevím, fakt nevím....no asi né.

V: Vy teda máte svůj příjem, alimenty, dávky teď nemáte, je to pro vás dostačující?

C: No to určitě ne, já dělám na kratší úvazek, takže o to míň peněz mám, že jo logicky, na holku alimenty to mám teda pravidelně, to jo, no ale není to žádná sláva a když jako všechno poplatím ten pronájem, tak toho moc nezbyde. Musíme něco jíst, oblečení... no ty děti trošku potřebujou vypadat no a hlavně ta doba je taková, že ty děti musej zapadnout mezi ty svý kamarády. To jako není jenom oblečení, jako telefon nemůže bejt jen tak nějakaj (smích). No a kroužky, že jo, koníčky, taky nějakaj sport, no nemůžou ty děti sedět doma, když jsou i šikovný a mohly by něco dokázat, tak musej něco dělat, něco co je baví, v čem jsou dobrý, to nejde. Takže všechno něco stojí.... mě teda vždycky pomohli rodiče, co se děti týká tak hodně jim zaplatili, přispěli, dávali jim peníze, vždycky pomohli se vším co jsme potřebovali. To i když jsme neměli kam jít, tak jsme u nich bydleli, no. No a já ještě mám teda nějaký brigády, takovou jako výpomoc, když je potřeba tak chodím párkrát za měsíc, já jako nemůžu každej den a pořád, i když peníze by byly potřeba, to jako jo, ale taky musím doma nějak fungovat, že jo když jsem sama. Pomáhám i kamarádce občas, tak mi dá taky nějaký peníze...takže každá koruna dobrá. No a alimenty na holku jako jo, ale to když si vezmu co všechno stojí a co musím poplatit, tak to jako nevím, no. Jako ale to vám lidi i řeknou, jako že buď ráda, že vůbec platí a že má zájem... jako o vlastní dítě, jako fakt? Takový mi to přijde jako postavený na hlavu, že bych jako měla bejt ráda, že vlastní táta platí na to dítě a že se s ním stýká, že má jako nějak zájem. Jako na jednu stranu jo, když vidím jako to bylo s klukem, ale jinak je to všechno stejně nějak divný....jak se jako ty lidi k tomu stavěj.

V: A jak jste mluvila o tom, že Vám někdo pomohl s tím výživným, tak jste někdy ještě využila jinou pomoc jako samoživitelka?

C: No.... to asi ne, co si vzpomínám, určitě ne. Já jsem akorát teď přišla na to s tím výživným. Jinak jsem se vždycky obracela normálně na úřady jako sociálka, soudy,

police když jsem něco řešila, no a to jsem jako nikdy moc nepochodila. Jako nějaký ty dávky jsem měla, ty přídavky...no, a jo kdysi, to byl kluk teda malej, jo to jsem měla ještě ten sociální příplatek nebo tak něco, ale já myslím, že to už teď asi není nebo ani jsem se o to nějak nezajímala. Já myslím, že mi jako spadáme do toho pytle, kde nikdo nemá na nic nárok, protože když se sám moc snaží se jako nějak postarat. A to jako na jednu stranu není moc dobře, že jo, protože pak vám nikdo nepomůže, když jako viděj, že se postaráte a vlastně se asi máte dobře a tak nemáte na nic nárok. Jako na sociálku bych asi už nešla, to je teda takový ponižující jo, když jako tam prosíte o něco a pak vám řeknou, že o dvacet korun máte víc peněz než je teda zdrávo a vy si přitom málem okusujete nehty teda. No nevím, jako možná když v tom umí někdo chodit no...nebo na to maj lidi žaludek, ale normální člověk...to fakt tady takhle nefunguje. Jo ale přitom se stane, že někdo je třeba v nějaký blbý situaci a nemá prostě zrovna nic, ale oni si vždycky něco najdou, že jako to asi nebude tak hrozný nebo něco...no je to tak postavený na hlavu

V: Mluvila jste o rodičích, že vám vždycky pomohli, ještě někdo jiný?

C: No ty rodiče, to je jako pro nás zásadní ta pomoc od nich, když vás všude vyhoděj, tak oni byli jediný, co nám jakože zachránili život, to jo. To se jako ani nedá nikdy nějak splatit nebo jako vrátit, to je i jako vlastně taková psychická pomoc, že víte, že je tady někdo, kdo vás jako nikdy nenechá, abyste skončili třeba pod tím mostem, jo. Na druhou stranu je mi to někdy, no takový smutný to je, nebo se jako nějak stydím, že i v tomhle věku jsem nějak závislá na těch rodičích, to je teda trochu blbý, no...oni teda vždycky říkaj, že je to jako normální a komu by jako asi měli pomoci, že jo, no...No a můj brácha ten mi taky pomáhal, když teda něco bylo potřeba, to jo a i dětem hodně koupil, to jako do dneška, to určitě...no bez té rodiny, nevím no...Ale mám taky spoustu kamarádek, to jako ne že by mi něco platily nebo dávaly peníze, to jako ne, ale to je taková psychická podpora, že jako nejste sami a víte, že se teda na někoho můžete obrátit, když jste úplně v prčících. To jako člověka tak drží nad vodou... nebo jako při životě, to že se můžete na někoho spolehnout jako. No a jinak nevím, ani jsem nikdy nic nezkoušela nebo jsem asi ani nevěděla, co by se dalo, že by nějaká jiná pomoc... no to je takový divný jako když někde pořád prosit o něco, já nevím. Jediný co bylo s tím výživným no... to je teda, všechno je to teda přes internet, to jediný co jsem se někdy něco odvážila... jako říct si o nějakou pomoc. No ale to už jsem fakt jako byla bezradná

tenkrát... Ale dřív jsem se ani po ničem nepídila, tak nějak to vždycky bylo spíš v rodině, no...

V: A můžete si dovolit něco jen tak nebo zaplatit něco co byste chtěli, co by vám udělalo radost nad rámec běžných věcí?

C: No...ale jo, teda jako s tím, že mám ty brigády a že nám rodiče pomáhají, jinak to asi nevím. Ale hlavně teda holce zaplatím, že chodí teda na tréninky a pak jezděj na závody, to teda jako něco stojí no. Ale jako když jí to baví tak to člověk rád, že jo a pak si teda já třeba nedopřeju. A já teda chodím cvičit, to si jako dopřeju, protože já se musím hejbat a taky trochu myslet na něco jinýho, jinak bych se z toho teda asi zbláznila. No a třeba nějaký tábory v létě jo holce to jo, protože musí jet někam s kamarádama nebo dělat něco co jí baví, to jako nejde. To jako radši budu třeba deset let nosit stejný věci, než abych jí nedopřála něco, kde je spokojená, to jako jo, to by jinak nešlo, i když ty děti jsou jako dneska náročný, to jako jo, jenže ona ta doba je totiž taková, se ani člověk nemůže divit jak to dneska chodí. No... ale třeba jsme nebyly spolu na dovolený, jako s dcerou, to ani nepamatuju, třeba někam k moři, no to bysme teda jako chtěly, to by bylo fajn, jo to jo. Jo a já si třeba udělám radost a zajdu si tak...no asi dvakrát za rok ke kadeřnici(smích). No, ale zase mrzí mě teda, že nemůžu synovi jako víc pomáhat, zaplatit mu školu a tak všechno, aby si jako užil ten studentskej život a jako zbytek toho dětství, že teda už teď musí takhle dělat. Teda, ne že by mu to jako neprospělo, to jako hodně lidí takhle pracuje při studiu....to jako ne že by byl chudák, to ne, ale i tak je mi to jako líto, že prostě nemám. Ale jinak asi dobrý no, ty děti jsou šikovný a hlavně teda zdraví, tak to je tak jako taková radost, když to někdy člověk vidí okolo sebe.

V: Žijete teď v pronájmu, neuvažovala jste o nějakém jiném bydlení nebo jak to budete řešit do budoucna?

C: No to vůbec nevím jak to bude, ty pronájmy jsou fakt drahý, to jako na to dám většinu ze svýho platu, to mě teda štve, ale zatím nevím kam bysme jinam šli, no. A že bysme si koupili něco, to jako vůbec nepřipadá v úvahu, to kde bysme na to vzali a je to všechno dneska tak drahý, to je hrozný, no nevím. Jako vím nebo jsem teda slyšela, že jsou nějaký byty jako pro sociálně slabý nebo nevím pro ty rodiny s dětma, ale to jako asi musíte na tom bejt fakt jako asi dost špatně, aby jako jste něco takovýho asi dostali.

Ne teda, že bysme byli nějak vysmátý jako, ale asi jsou lidi, který fakt jako nemaj kam jít nebo ani nikoho nemaj, kdo jim třeba pomůže. Já ani fakt nerada po těch zkušenostech, nerada bych se zase někde doprošovala a nevím, jestli zrovna my bysme byli ty pravý, to nevim teda.

V: Ještě ohledně zaměstnání, měla jste někdy problém s tím, že jste samoživitelka?

C: No jako problém, já dělám už někde no možná šestnáct let na zkrácený úvazek, protože jsem se prostě musela starat o děti. Třeba když byl syn menší, tak jsem mohla jít dělat, normálně jsem dělala dlouhý a krátký týden a do toho i víkendy, protože to jsem tenkrát bydlela u rodičů a máma byla doma no tak se mi o kluka postarali a já teda mohla do práce. Jinak ale i když jsem nějakou práci sháněla, tak to prostě nikdy jsem jako nemohla vyhovět těm jejich požadavkům, to prostě dost dobře nejde, když máte děti a jako ráno do školky nebo do školy, no a odpoledne to samý, kdo jako by se o ně postaral. No a vůbec když jsou jako menší tak jsou pořád nemocný, tak na to vám jako není nikdo zvědavěj. To jsem měla období, to byla holka menší, že jsem třeba rozesílala životopisy a škemrala o nějakou práci a oni vám prostě ani neodpovědí, jako že běžte do háje, tak ani nevíte na čem jste a pořád jako čekáte. No a když třeba laskavě mě někdo pozval na pohovor, tak to prostě skončilo na tom, že nemůžu dělat od nevidím do nevidím....Já asi nevím úplně, jestli to některý lidi chápou, když máte děti jako hlavně když jsou menší, tak fakt nemůžete v tý práci bejt celej den, to přece nejde, no a když je ta ženská sama s těma dětma, tak je to o to horší, ne....To je fakt jako trochu problém a ne všichni maj to pochopení.....

V: A kromě toho zaměstnávání samoživitelek, vy sama byste uvítala nějakou změnu?

C: No s tou prací by se teda mohlo něco změnit, nějak to přizpůsobit těm ženskejm, jako časově...no ale i finančně, třeba já když třeba dělám na menší úvazek, tak mám teda míň peněz. No a nevím, když je teda samoživitelka, tak by asi nebyla marná nějaká větší pomoc ze strany státu, myslím třeba ohledně těch dávek, tam je to podle mě.... nebo aspoň co já jsem si sama zažila jako fakt špatně nastavený. Přece když jsem sama s dětma, tak nemám tolik možností jako maj normální rodiny a mám i logicky o hodně míň peněz, takže nějaká pomoc by asi teda byla na místě. Jako je mi jasný, že se ty dávky jako hodně zneužívaj, no ale nakonec to vždycky odnesou ty, co fakt potřebujou

tu pomoc a jsou na tom špatně. Úplně ten pohled společnosti asi taky není jako v pořádku, to já takhle slyším a jako i od svých známých, že to asi není tak hrozný nebo přece ta ženská nemusí bejt sama nebo že jako nemusela od toho chlapa odcházet nebo co, to se jako přece dá všechno vydržet...ne. On jako dokud si sám něco člověk nezažije tak neví, jako vůbec neví o co jde...někdy je to fakt hrozný...jako ty životy. To jako my nakonec máme fakt štěstí, jako když to někdy vidím.